

banka

meslek
ve fikir
dergisi

Sevgili Okuyucularımız	3	Banka Dergisi
Altın Buhranı ve Doların Değeri	4	Ali Şakir Ağanoglu
Bankaların Karşılaştıkları Riskler ve Banka Emniyeti	11	Hikmet Keyman
Şube Yönetimi ve Elektronik Makineler (Çeviren: Necdet Durakbaşa)	24	Avner M. Porat James A. Vaughan
Ticarî ve Malî Bilânçolar	32	Nejat Gülen
Hata İşlemek ve Tenkit Edilmek Korkusunu Atınız	38	Aykut Akıncılar
Yeni Karayolları Trafik Kanunu Tasarısı	43	Hayri Başer
Mali ve İktisadî Konjoktür	52	Yıldırım Kılış
Piyasa Durumu	56	Yıldırım Kılış
Haberler (İktisadî Devlet Teşekkülleri Seminerinden İzlenimler)	60	Dr. Mustafa A. Aysan

nisan - 1968

cilt : 5 sayı : 4

DÜNYANIN HER TARAFINDA

Dış Ticaret ve Her Çeşit Banka İşlerinizde

EMNİYET BİLGİ VE SÜRAT

İthalat ve İhracat muameleleriniz için AKBANK Dünyanın her tarafında en muteber Bankalarla işbirliği yapmakta ve ikilyüzü mütecaviz muhabirle çalışmaktadır. Hernevi Banka muameleniz AKBANK Elektronik makinalarında emniyetle sonuçlandırılır.

AKREDİTİF - KAMBIYO VE SAİR HER TÜRLÜ BANKA

İŞLERİNİZ İÇİN AKBANK'I TERCİH EDİNİZ.

AKBANK

Yarım asırdır Takdirinizi kazanmış olan
Pertev laboratuvarı şimdi de size ;

BİR
KREM

Pertev
Sunuyor

Bu yeni...
yepyeni
KREM

Pertev

cildinizin en iyi
dostu olacaktır.

Ciltde hava şartlarının değişmesiyle
meydana gelen tesirleri önler, cildi
besler, Cildinize pek kısa bir zamanda
tabii bir güzellik ve cazibe verir.

(Yeni Reklâm : 129)

BÜYÜK RAĞBET, UZUN TECRÜBE

FRUKO

Şimdi

✓ daha

NEFİS

✓ daha

LEZİZ

• PORTAKAL

• MANDALINA

• LİMON

• ELMA

DAİMA

FRUKO
içiniz

Sahibi

Banka Yayınları ve Kültür
Ltd. Şti. Adına
Dr. NeziH H. Neyzi

Yazı İşleri Müdürü
Yıldırım Kılıks

Basıldığı Yer
Yenilik Basımevi
30.3.1968

İdare Yeri

Imam Sok. No. 1 Kat: 2
Beyoğlu - İstanbul
Telefon : 49 22 67

Posta Kutusu
No. 769, Karaköy - İstanbul

Yönetim Komitesi
Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu
Necdet Durakbaşa
Dr. Mustafa A. Aysan
Alp Gürus
Dr. NeziH H. Neyzi

Ankara Temsilcimiz
Hikmet Keyman

Abone
Yıllık 42 TL. Altı Aylık 21 TL.

İlân Tarifesi

Arka Dış Kapak 700 TL.,
Arka İç Kapak, 2. Sah. 500 TL.
Ön İç Kapak, 1 Sah. 600 TL.
İç Sahifeler 400 TL.
Abone ve ilân bedelleri Derginin T.C. Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesindeki 768 numaralı ve T. İş Bankası Parmaklı Şubesindeki 271 numaralı hesabına gönderilebilir.

Sevgili Okuyucularımız

«Bankacılıkta En İyi Etüd» Yarışmamıza katılma süresi 10/Şubat/1968 tarihinde dolmuştu. Yarışmaya gelen etüd yazıları, Dergimizde ve gazetelerde ilân edilen Jüri tarafından tetkik edilecek ve ödül kazananlar bu sayımızda açıklanacaktı.

Yarışma duyurumuz ilk defa Dergimizin Ekim/1967 sayısında yapılmıştı. O zaman da bir bankacılık etüdü için bu süreyi az bulanlar vardı. Ancak, biz Derginizin 5. yılına girdiği Nisan/1968 sayımızda ödül kazananları bildirebilmek için ve ayrıca bankacılarımızın hazır çalışmaları olabileceğini düşündüğümüzden, kısa görünen bir süreyi tesbitte sakınca görmemiş; yalnız konuyu serbest bırakmıştık.

Fakat, durum bizi doğrulamadı. Ve ne yazıkki yarışmaya yeterli iştirâk olmadı. Bunun üzerine, Jüri Heyetinin de mütaleasına uyararak, bir defaya mahsus olmak kaydı ile Yarışmaya katılma süresini 1/Ekim/1968 tarihine kadar uzatmağı, ödül kazananları ise, Ocak/1969 sayımızda yayınlamağı kararlaştırdık.

Bu teşebbüsün başarısı siz meslekdaşlarımızın ilgisine bağlıdır. Ve başarılı sonuç alınması Bankacılığımızın da gelişmesinde önemli bir etken olacaktır.

Yarışmaya katılma şartlarını yeniden tetkiklerimize sunuyoruz:

- 1) Çok sayıda bankacımızın yarışmaya katılmalarını sağlamak üzere bankacılık sorunlarımızla doğrudan ilgili olmak kaydı ile konu serbest bırakılmıştır.
- 2) Etüd daha önce bir başka yayın organında yayınlanmamış olmalıdır.
- 3) Etüdün uzunluğu sık satırlı 100 daktilo sahifesini geçmeyecektir.
- 4) Ödüller : Birinciye 5000 TL., İkinciye 2000 TL.
- 5) Ödül kazanan etüd yazılarının telif hakkı Dergimize geçmiş sayılacaktır.
- 6) Yazılar 5 nüsha olarak en geç 1/Ekim/1968 tarihinde Dergi adresinde bulunacak şekilde postalanacaktır.
- 7) Ödül kazananlar Derginin Ocak/1969 sayısında açıklanacaktır.
- 8) Jüri: Necdet DURAKBAŞA, Zeyyat HATİBOĞLU, Hikmet KÜNEY, Vecdi ÜNAY, Bülent YAZICI'dan teşekkür etmiştir.

Sevgi ve Saygılarımızla
BANKA Dergisi

ALTIN BUHRANI VE DOLARIN DEĞERİ

Ali Şakir AĞANOĞLU

Mart ayı içerisinde dünya bir altın buhranı geçirdi. Kriz, hemen her memleketin altın ve para piyasalarını etkileyecek önem ve genişlikte olmuştur. Hatta, bir kısım malî çevreler hadiseyi, 1929 İktisadi Buhra-nından sonra Batı dünyasının karşılaştığı en büyük malî depresyon ola-rak vasıflandırmaktadırlar.

Hadise, Martın ilk günlerinde Londra borsasında altın satışlarının hızlanması ve günden güne bu hızın artması şeklinde başlamıştı. Londra, dünyanın bir numaralı altın borsasıdır. Aynı zamanda, altın birliği de-nilen ve Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Belçika, Hollanda, Batı Almanya, İsviçre ve İtalyanın dahil buldukları birliğin merkezini teş-kil etmektedir. Geçen Kasım ayında, İngiliz lirasının değerinin düşürül-mesinden sonra altın piyasası nazik bir hal almış bulunuyordu. Ameri-ka, milletlerarası malî ve ticarî münasebetlerde güvenilir tek para ola-rak kalan doların değerinin korunacağını beyan etmiş ve daha o zaman bir takım tedbirlere baş vurmuştu. Altın birliği içerisinde taahhütlerini hassasiyetle yerine getiriyor, Londra piyasasının ve birliğe dahil diğer memleketlerin, Frankfurt, Zürih, Anvers ve Amsterdam altın borsala-rının altın isteklerini karşılamaya devam ediyordu. Ayrıca, dolar değer-i ni tehdit eden enflasyona karşı da birtakım tedbirler alma yoluna gidil-mişti. Federal Rezerv Bankaların reeskont haddi % 4 den % 4,5 a yük-seltilmiş; Federal Rezerv Sistemine üye olan millî bankalardan, Federal Rezerv Bankalarına beş milyon dolardan daha fazla depozitosu bulunan 2000 bankanın, bu depozitolarını iki taksitte ve Ocak-1968 ayı sonuna kadar 550 milyon dolara baliğ olan bir miktar daha artırmaları istenmiş-ti. Öte yandan, devletin iç ve dış harcamalarında tasarruf yapılması ve bazı vergilerin artırılması hazırlıklarına başlanmıştı. Kredileri kısıtlayıcı ve tedavüldeki dolar miktarını azaltıcı mahiyette olmakla beraber bu tedbirler geçen birkaç ay içerisinde Amerikanın iç piyasasında bir dar-lık yaratmamış ve fiyatları düşürücü tesirler yapmamıştır.

Doların, milletler arası tediyelerde en güvenilir para telâkki edilmesi, altına bağlı kalan tek para olmasından ileri geliyordu. Milletler Arası Para Fonu anlaşmasına göre, kıymetleri dolara nisbet edilen diğer paralar da dolayısıyla altına bağlı sayılıyorlardı. Lâkin, dolardan gayri kâğıt paralarla, muayyen ve sabit bir ölçü üzerinden doğrudan doğruya altın almak mümkün değildi.

Doların değeri, 1934 denberi sabit bir ölçü üzerinden altına bağlı bulunmaktadır. Büyük iktisadî krizden çıkarken alınmış bir çok tedbirlerin başında ve en önemlisi Amerika Devletinin, doların kıymetini tesbit etmiş ve (1 ounce altın = 35 Dolar) esasını kabul etmiş olması idi. O zamandanberi Amerika hükümeti, Federal Rezerv Bankaları vasıtasıyla bu sabit fiyat üzerinden altın alıp satmaya devam etmiştir.

Son altın buhranı ise, Amerikanın bu ölçü üzerinden altın satmaya devam edebileceği hususunda şüphe ve tereddüt duyulmasından ileri gelmiştir. Zira, 1947 yılında 26 milyar dolarlık bir miktara kadar yükselmiş olan altın stokları Mart 1968 ayı başında 11,88 milyar dolara düşmüş bulunuyordu. Bu stokun 10,4 milyar dolarlık kısmı ise tedavülde bulunan 41,6 milyar kâğıt doların % 25 nisbetinde kanunî karşılığını teşkil ediyor ve Amerikanın harice çıkaracak ve yabancı alıcıların isteklerini karşılayacak fazla bir altını kalmadığı görülmüyordu. Bu durumu dikkatle takip eden spekülâtörler, Martın ilk günlerinden itibaren, başta Londra olmak üzere Avrupa altın borsalarında taleplerini artırmaya başladılar. Normal zamanlarda Londra'da günde 3,5 ilâ 5 ton külçe altın alınıp satılırken bu miktar 30 tona, 40 tona yükseldi. Hatta 8 Mart, Cuma günü 100 tonu aştı.

Piyasanın bu tarzda gelişmesi ilgilileri bir takım tedbirler düşünmeğe zorladı. Federal Rezerv Bankaları Guvernörler Heyeti Başkanı Mr. Martin acele Vaşington'dan İsviçreye, Basel'e geldi. 8 ve 9 Mart günlerinde Batı Avrupa ülkeleri Merkez Bankaları umum müdürleriyle yapılan toplantılarda, Amerika temsilcisi durumda fazla bir endişe görmediğini, altın piyasasını beslemeğe devam edeceklerini, doların değerini düşürmek yani altına olan nisbetini azaltmak söz konusu olmadığını ve bu yolda altın birliğine dahil ülkelerin Amerikaya yardımcı olmaları lüzumunu belirtti. Rusya dışında, hür dünyanın 45 milyar dolar değerinde olan altın stoklarının 25 milyar dolarlık kısmı altın birliğine dahil yedi ülkenin elinde bulunmaktadır. Günde, ortalama 80 ton altın bu birliğin stoklarına katılabilmektedir. Borsalarda altın taleplerindeki artışların geçici olacağı, bu taleplerin karşılanması suretile, başta dolar olmak üzere birliğe dahil ülkelerin paralarının değerlerinin korunması lüzumu üzerinde mutabakata varıldı.

Bu görüşmeler piyasaları yatıştırır gibi oldu. 11 ve 12 Mart Pazartesi ve salı günleri Londra borsasında, sıra ile 40 ton ve 35 ton kadar altın talebi oldu. Fakat, 13 Mart Çarşamba günü talep 125 tona, 14 Mart Perşembe günü ise 225 tona yükseldi. Ayrıca, bu son günlerde İrlanda ve İsveç dahil hemen tekmiil Batı Avrupa memleketlerinde Orta Doğuda ve Hong Konga kadar Uzak Doğuda halk külçe altın, altın para ve altın ziynet eşyası almak üzere piyasalara üşüştü. Resmî borsada külçe altın bir ounce = 35 Dolar'dan muamele görürken serbest satışlarda bu fiyat 44,36 dolara kadar yükseldi. Yapılan tahminlere göre, 15 Marta takaddüm eden on gün içersinde 2,5 milyar dolarlık altın ve altın eşya alınıp satıldı.

Piyananın bu şekilde devam ettirilemeyeceğine kanaat getirilmiş olacak ki, Amerika Hükümeti âni bir kararla borsalarda altın satışlarının durdurulmasını istedi. İngiltere ve altın birliğine dahil diğer memleketler 15 Mart Cuma günü sabahından itibaren borsalarını kapattılar ve altın satışlarını durdurdular. Bu defa, Amerikan resmî makamlarının çağrısı üzerine Altın Birliği Memleketleri Merkez Bankaları Genel Müdürleri Washington'da toplandılar. 16 ve 17 Mart tarihlerinde Washingtonda yapılan müzakerelerde önemli bir karar alındı. Para - altın münasebetlerini etkileyen yeni bir devir açıldı.

Washington kararının esasları şunlardır:

Altına iki değer tanınmaktadır. Biri resmî değerdir. Eskisi gibi bir ounce altın = 35 dolar değerdedir. Merkez bankaları arasında altın alım satımı bu fiyat üzerinden yapılacaktır. Ve fakat, altın borsalarına merkez bankalarınca bu fiyat üzerinden altın verilmeyecektir. Diğer fiyat, piyasada alıcı ve satıcılar arasındaki fiyattır. Bu serbest bırakılmıştır. Arz ve talebe göre değişebilecek olan bu fiyat resmî fiyatın üstünde olabileceği gibi onun altına da düşebilir.

Karar, esas itibarile doların ve dolara nisbeti olan diğer paraların kıymetlerinde bir değişiklik yapılmamasını hedef tutmaktadır. Mahzurlu bir tarafı, bir kısım memleketlerde Merkez Bankalarının resmî fiyat üzerinden alacakları altını, bir kâr sağlayarak açık piyasaya devretmeleri ihtimâlinin bulunmasıdır. Ancak, altın birliğine dahil ülkelerin, altın rezervlerini korumak üzere alınan bu ilk kararın arkasından daha başka tedbirler de düşünülmektedir. Bu meyanda, Milletlerarası Para Fonuna dahil ülkelerin bu Fondaki dolar rezervlerini daraltmak ve bu suretle Amerikanın dolar karşılığında altın ödeme külfetini azaltmak; ve her memleketeye belirli ölçüde altın isteme ve altın çekme hakkı tanımak... gibi çarelere baş vurulacağı tahmin edilmektedir.

Altın Birliğine dahil ülkeler Merkez Bankaları Genel Müdürlerince

Washington'da alınan bu kararın yanı sıra ve belki bu karardan daha önemli sayılabilecek bir hadise de, doları altına bağlı bir para olmaktan çıkararak ve % 25 nisbetindeki altın karşılığını kaldıran kanun tasarisinin Amerikan Senatosundan geçirilmiş olması ve kanunlaşmasıdır. Bu suretle, 1934 denberi devam edegelen durum ortadan kalkmıştır. Tedavüldeki kâğıt doların kanunî karşılığı olarak tutulan 10,4 milyar dolarlık altın serbest bırakılmıştır. Bu altının da icabında dış tediyeler için kullanılabilmesi imkân dahiline girmiştir.

Yeni kararların dünya altın borsaları üzerinde tesirleri kısa zamanda görülmeğe başlanmıştır. 18 Mart gününden itibaren altın alım satımları hızını kaybetmeğe ve fiyatlar da resmî fiyat seviyesine doğru düşmeğe başlamıştır. Diğer taraftan, Güney Afrika Birliğinde altın istihsal eden şirketlerin hisse senetleri değerlerinde bir hafta önce vâki olan yükselmeler de durmuş ve kıymet borsalarında bu hisse senetlerinin eski değerlerine doğru iniş kaydettikleri müşahade olunmuştur.

Sakinleşen borsalar buhranın atlatıldığını gösteriyor. Alınan tedbirler Amerikan dolarının değerinin korunduğunu ve dolar için bir de valüasyonun söz konusu olamayacağını teyid ediyor.

Yıllardır dış tediye açıklarını altınla ödemek durumunda kaldığı için Amerika altın rezervlerini yarıya indirmiş bulunuyor. Gerçekten Amerikanın bir iktisadî sıkıntısı var mıdır? İktisadî sıkıntı içerisinde olan birçok ülkelerin dış tediye müvazeneleri açık vermektedir. Lâkin, Amerikanın bu durumu tamamen başka sebepler altında meydana gelmiştir. Son yedi yıl içerisinde Amerikanın dış tediye açıkları:

1961 yılında	2,4	milyar dolar,
1962 »	2,2	» »
1963 »	2,7	» »
1964 »	2,8	» »
1965 »	1,3	» »
1966 »	1,4	» »
1967 »	3,5	» »

olarak büyük rakamlara yükselmektedir. Özellikle, 1967 yılında açık büyülmüştür.

1967 yılında, Amerika dış münasebetlerinde :

31,— milyar dolar,	ihracattan,
7,6 » »	dış yatırımlardan, (temettü)
1,6 » »	turizmden,
9,3 » »	diğer işlerden olmak üzere,
toplam... 49,5 milyar dolar	gelir elde etmiş; buna karşılık;

27,—	milyar dolar,	ithalât için,
4,—	»	» askeri masraflar,
4,9	»	» harice giden özel sermaye,
3,—	»	» turistlerin dış harcamaları,
4,5	»	» dış yatırımlara krediler,
<u>9,6</u>	»	» diğer masraflar olmak üzere,

toplam... 53,— milyar dolara baliğ olan dış tediyelerde bulunmuştur. Ve tediye müvazenesi 3,5 milyar dolar aleyhte fark yapmıştır.

Ancak, rakamlar gösteriyor ki, Amerika ithalâtından fazla ihracat yapan bir memleket olduğu gibi dış yatırımlarından da külliyetli miktarda gelir sağlamaktadır.

İkinci Dünya Savaşı sona erdiği zaman Amerikanın dış ülkelerdeki yatırımları 8,4 milyar dolar kadardı. O tarihten sonra, Amerikan sermayesinin başka memleketlere akışı yeni bir hareket kazanmış; bu hareket, özellikle 1958 den sonraki on yılda % 136,5 nisbetinde hızlanmış. Yapılan bazı hesaplara göre, Amerika Birleşik Devletlerinin kuruluşundan bugüne kadar geçen 191 yılda başka memleketlerden Amerikaya gelmiş olan sermayenin sekiz mislinden fazlasını bugün Amerika başka ülkelere yatırmış bulunmaktadır. 1967 yılı sonunda 64,8 milyar dolara baliğ olan dış yatırımların;

20,2	milyar doları,	Batı Avrupa ülkelerinde,
19,3	»	» Kanada'da,
12,9	»	» Lâtin Amerika memleketlerinde,
12,4	»	» Diğer memleketlerde bulunmakta -
<u>64,8</u>	»	» dir.

1967 yılında yeni fabrikalar kurulmak üzere yapılmış olan sınıai yatırımların % 14 nisbetini bulan 10,2 milyar dolarlık kısmı Amerikanın dışına çıkmıştır. İngiltere, Fransa, ve Almanya gibi eski sanayici memleketlerde büyük meblağlar halinde yerleşen Amerikan sermayesine karşı çeşitli tepkiler gösterilmektedir. Lakin, yeni bir teknik ve çok ileri bir işletmecilik kabiliyetile gelen Amerikan sermayesi ve sanayi teşebbüsünün mahalli teşebbüslere nisbetle çok daha yüksek bir rantabilite ile çalıştığı da kabul edilmektedir.

Amerikan sermayesi ve teşebbüsü sağladığı kârın bir kısmını mahallinde yeni yatırımlar haline getirmektedir. Lâkin, önemli bir kısmını da Amerikaya taşımaktadır. Dış yatırımların iç yatırımlardan daha verimli olması hususu ise harice sermaye çıkarılmasını meşru ve makbul

hale getirmekte ve teşvik etmektedir. Bu sebeple, Amerikanın sermayenin harice çıkmasını önlemesi düşünülmemektedir. Ancak, son yıllarda artan dış tediye açığını biraz azaltmak maksadile bir takım tedbirlere lüzum görülmektedir. Bunlar arasında, Federal Rezerv Bankalarının reeskont faizi nisbeti yükseltilmiş; % 4,5 dan % 5 e çıkarılmıştır.

Viet-Nam Harbinin masraflarından 10 milyar dolarlık kısmı da dış tediye intikâl etmektedir. Halen Viet-Nam'da 520 bin kadar Amerikan askeri bulunmaktadır. Sorumlu komutanlar bu miktarın 200 bin kadar daha artırılmasını istemektedirler. 1968 yılında dış tedielerin başka sahalarda kısılması için Hükümetin bir takım teklifleri olmuş ve tedbirler alınmasını istemiştir. Bunların bir kısmı dış tediye açıklarını azaltmaya, bir kısmı da içte enflasyon ihtimâlini önlemeğe mâtuf bulunmaktadır.

Dış tediye müvazenesile ilgili tedbirleri; 1968 yılında harice gidecek özel sermayeyi bir milyar dolar, ve Amerikan Bankalarının dış ülkelere verdikleri kredileri 500 milyon dolar kadar kısmak; dış seyahat harcamalarını 500 milyon dolar kadar azaltmak; ve nihayet, Nato dahil Amerikanın başka memleketlerdeki askeri birliklerinin, üslerinin, asker ve sivil misyonlarının masraflarında 500 milyon dolar kadar bir tasarruf sağlamak... şeklinde özetlemek mümkündür.

Dış seyahatlere gideceklerden bir vergi alınması hususundaki teklifler Amerikan Kongresince olumlu karşılanmamıştır. Buna karşılık, Temmuzda başlayacak 1969 malî yılında gelir vergilerine % 10 nisbetinde zam yapılması teklifi Kongrece ele alınmıştır. Bir (Harp Vergisi) olarak karşılanan bu vergi zammının, bir taraftan iç bünyede enflasyonist gidişi önleyeceği, diğer taraftan da, 22 milyar dolarlık bir varidat sağlayacak önemde olduğu yetkililerce ifade edilmiştir. Ancak, Hükümetin iç ve dış harcamalarda daha fazla dikkatli ve tasarruflu olması hususu Kongre tarafından önemle tavsiye edilmiştir.

Daha önce hazırlanmış olan 1969 yılı bütçe tasarısında yer verilen giderler üzerinde yeniden durulduğu ve Hükümetin 9 milyar dolar kadar masrafları kısımağı göze aldığı anlaşılmaktadır.

Dünya üzerinde siyasî olduğu kadar iktisadî ve malî sahalarda Amerikanın üzerine aldığı sorumlulukları yerine getirmek düşüncelerinin yanı sıra, Amerikan ekonomisini daima canlı ve hareketli tutmak arzusu alınan son kararların temel prensiplerini teşkil ediyor. Altın buhranını önlemek ve doların değerini korumak üzere baş vurulan tedbirlerin şimdilik başarılı oldukları söylenebilir. Harp masraflarını karşılamak üzere çıkarılacak yeni vergilerin Amerikanın iktisadî bünyesinde ne gibi gelişmeler yaratacağını da zaman gösterecektir.

Başarınız ve istikbaliniz

tutumlu ve isabetli kararınıza bağlıdır.

Türkiye Vakıflar Bankasında

açtıracığınız her hesap

buyolda sizin için

en büyük şanstır.

Türkiye
Vakıflar
Bankası

BANKALARIMIZIN KARŞILAŞTIKLARI RİSKLER VE BANKA EMNİYETİ (*)

Hikmet KEYMAN

I — Giriş

Bankacılık literatüründe; bankaların risk işletmesi ve bankacılığın da «riski dağıtmak san'atı» olarak deyimlenmesi, bankacılıkta «risk kavram ve olayı»nın önem ve kapsamını göstermeğe yeterlidir.

Bu itibarla bankacılıkta risk; bankaların bütün muamele ve faaliyetlerine sari ve hakim olan bir unsur olup, müstesna bir önem ve değer taşımaktadır. Bu nedenle banka idaresinin esası; riski önlemeğe, dağıtmağa çalışmak ve gerekli tedbirleri almaktır.

II — Bankaların Karşılaştıkları Risk ve Banka Emniyeti Sorunu

Bankalarımızın karşılaştıkları risk bakımından durumlarını incelemekten önce, riskin kaynak ve nedenleri üzerinde, konumuzun gerektirdiği bazı noktalara değinip bu bapta toplu olarak bilgi vermeğe ve sorunumuzu belirtmeğe çalışacağız.

Bankacılıkta risk genel olarak;

1 — Kötü sevk ve idareden,

2 — Gayri müsait iktisadî ve siyasi şartlardan,

3 — Bankacılık mevzuat, sistem ve denetlemesinin yetersizliğinden, doğmaktadır.

1 — **Sevk ve idareden doğan riskler** : Banka riskinin en etken faktör ve kaynağıdır. Zira banka idaresinin esası, riski önlemeğe ve dağıtmağa çalışmaktır. Bu temel çalışma, bilgisizlik, savsama veya kötü niyet sebebiyle yetersiz kaldığı ve işlemediği zaman, banka için en kritik durum doğmuş olur.

Söz konusu sevk ve idareden doğan riskler bankaların;

(*) Bankacılıkta risk konusunda geniş bilgi, Banka Dergisi Ağustos, Eylül/1966 sayılarındaki «Bankacılıkta Emniyet ve Risk Unsuru» yazımızda verilmiştir.

a — İş programlarının, piyasa ve müşteri istihbarat ve değerlendirilmelerinin, konjonktür araştırmalarının, mevzuat ve denetlemenin yetersiz olmasından,

b — Kredilendirilecek firma ve iktisadi faaliyetlerin iyi seçilmesi ve değerlendirilememesi yüzünden, lâyık olmayan firmaların kredilendirilmesi veya liyakâtleri üstünde kredilendirilmesi, gayri tabii ve spekülâtif faaliyetlerin finanse edilmesi sonucu, kredi ve plâsmanların vadelerinde tahsil ve tasfiye edilemeyerek donmalarından,

c — Kaynak ve ödünçleme güçleri üstünde plâsman ve iştirâk yaparak veya sabit değerlere bağliyerek, genel likidite ve nakdî imkânlarının bağlanıp daralmasından meydana gelmektedir.

Bu nedenlerle bankalar genel işlekliliklerini kaybederler; ödeme güçlüğüne, yeteneksizliğine uğrarlar ve kötü akibetlere sürüklenirler.

2 — **Gayri müsait siyasi ve iktisadi şartlar;** iktisadi hayat ve faaliyetlerde meydana gelen değişme, dalgalanma ve düzensizlikler sonucu elverişsiz ekonomik koşulların, piyasa ve konjonktür hareketlerinin doğurduğu arıza ve bunalımlar, tabiatıyla, banka kredi ve plâsmanlarına da sirayet ederek, bu kredi ve plâsmanların tahsil ve tasfiye edilememelerine, donmalarına, mevduat kaynaklarının çekilmesine ve ödeme güçlüklerinin donmasına sebep ve âmil olur. Bu bunalımların sınırı, kapsamı; kaynağına, alanına, gelişme ve genişleme hızına bağlidir.

Bununla beraber iyi bir bankacı, siyasi ve iktisadi hayat, piyasa ve konjonktür durumunu, istikâmet ve veçhesini, gelecekteki gelişme seyrini, önceden yapacağı izleme ve ekonomik araştırmalarla çözerek, bu gibi tehlikeleri sezmeğe, kredi siyaset ve uygulamalarına ona göre istikâmet vermeğe ve tedbir almağa çaba harcayarak daima riskten korunmağa çalışacaktır. Nedenine, kaynağına, oluş ve görünüş biçimine, derecesine ve özelliğine göre önceden sezilmesi ve tahmin edilebilmesi, tedbir alınabilmesi bazan mümkün olan, bazan da mümkün olmayan hal ve durumlar vardır. Bankacılık tekniğı, tedbir ve basiretin riskin önlenmesine yetmediğı haller ortaya çıkabilir ve sonunda bir risk doğabilir. Bununla beraber, büyük ve önemli ekonomik bunalımlar, durumları keşfedilemeyen çok kapalı ve kurnaz firmalar dışında, riskin sezilmesi ve alınacak ciddi tedbirlerle önlenmesinin ve hiç olmazsa azaltılmasının kabil olduğunu da, hiçbir zaman unutmamak gereklidir.

Bankacılıkta riskin doğumuna kötü sevk ve idare, elverişsiz ekonomik koşullar etken olmakla beraber, bankacılığın güçlü ve başarılı işletme ve firmaların meydana getirdiğı normal bir piyasa düzen ve zeminine oturmaması, dayanmaması da, riskin doğmasında, öncelikle rol oynayan bir faktör ve nedendir. Özellikle tasarruf gücü zayıf, ser-

maye piyasası kurulamamış, sanayi ve ticareti genellikle köksüz, malî gücü zayıf, az sermaye çok krediye dayanan küçük şahıs ve aile işletmelerinden kurulu bulunan gelişmemiş ekonomi ve ülkelerde, müteşebbislerin tek finansman kaynağı olan bankalar üzerindeki kredi istek ve baskıları çok geniş ve ağırdır. Bu gibi gelişmemiş ve teşkilatlanmamış piyasaların ticarî örf, adet ve çalışma yöntem ve koşulları da, normal bankacılık teknik ve usullerinin uygulanmasını zorlaştırdığı, hatta imkânsızlaştırdığı gibi, gayri iktisadî ve siyasi baskı ve müdahaleler bazı hatır kredilerine de meydan vererek bankacılığı yörüngesinden çıkarabilir de.

Özellikle bu memleketlerin yetersiz mâlî imkânlarıyla çoğu kere başvurdukları enflasyonist genişleme ve kalkınma ekonomisi siyaset ve uygulamalarının doğurduğu sun'î ve yüksek konjonktür devrelerinde; çok iş ve çok kazanç istek ve eğilimi ile birlikte malî güçten yoksun firmaların sahnede çoğunlukla yer aldığı zamanlarda, kredi istek ve baskısı büsbütün artar; ölçsüz ve aşırı krediler açılarak, kısa vadeli kaynaklardan yatırım finansmanlarına da başvurulur, bankalar için cidden çok müşkül bir durum yaratılmış olur. Zira bu gibi ortamlarda, siyaset, hükümetler ve müteşebbisler, bankalardan mütemadiyen hizmet ve yardım beklerler. Böyle bir ortam karşısında sağlam bir banka teşkilât ve idaresi kurmak ve yaşatmak gereklidir. Fakat bu ise çok güçtür.

Belirtilen konjonktüre paralel olarak otofinansman amacıyla bazı bankaların da kurulduğu ve halk tasarruf ve mevduatının belirtilen spekülatif ve gayri tabii iktisadî faaliyetlere sevk edildiği de vakidir. Böylece karşılıklı bir düzensizlik başlamış, memleket iktisadî ve malî durumu ve bankacılık âlemi için, cidden endişe verici bir düzen ve durum yaratılmış olur.

3 — Bankacılık mevzuat, sistem ve denetiminin yetersizliği: Bankacılıkta risk doğumunda; kötü sevk ve idare etken olduğu gibi, bir memlekette cari bankacılık sistem ve örgütünün, mevzuat ve mürakabenin, memleketin ihtiyacına, durum ve şartlarına uymaması, yetersizliği ve kötü işlemesi de, önemli rol oynayan, ve hiçbir veçhile gözden uzak tutulamayacak bir faktördür.

Bu durumda her memlekette bankaların topladıkları fonların işletme usullerini düzenleyerek bu fonların ve bütün banka sistem ve şebekesinin riskden korunması, diğer bir deyişle «Banka Emniyeti» bugünkü bankacılığın temel sorunudur.

Son yıllarda bu alanda yapılan reformlar ve alınan tedbirler her memlekette banka emniyetini günün sorunu haline getirmiş; değerlendirmiş ve kuvvetlendirmiştir.

Bu açıklamalara göre bir memlekette banka emniyeti; cari bankacılık sistem ve mevzuatının, günün bankacılık tekniğine ve uygulandığı memleketin ihtiyacına, durum ve şartlarına uyması, yetmesi ve iyi bir banka idare ve denetiminin kurulma ve uygulanmasına bağlı olup, çok yönlü bir konu ve sorundur.

Görülüyor ki, bankaların maruz bulunduğu risk ve bankaların tehlikeden korunmasını ifade ve istihdaf eyleyen banka emniyeti, bankacılığın çok yönlü bir temel konu ve sorunudur.

III — Bankalarımızın Karşılaştıkları Riskleri Gösteren Ölçü ve Durumlar ve Düşünülen Bazı Tedbirler

Aşağıda bankalarımızın maruz bulunduğu riskleri, görünebilen yönleri itibariyle ve mevcut imkânlar nisbetinde incelemeğe ve beliren duruma göre banka emniyetimizin ihtiyaç gösterdiği tedbirleri ortaya koymaya çalışacağız.

Bu çeşit incelemelerde metot ve amaç itibariyle;

1 — Banka hesaplarının yardımı ile muhtemel görülen ve doğmuş bulunan çeşitli riskler hesaben tesbit edilerek kaynakları itibariyle miktarları ve oranları bulunmak,

2 — Bu eylemin dışında da, bankaların faaliyet durumlarına ilişkin ve risk doğmasına etken ve neden olabilecek nitelikteki her çeşit konu ve olaylar, gözden geçirilerek bunların her birinin tesir derecesi belirtilmek,

suretiyle incelenme ve çözümlenmesi yapılarak bankaların maruz oldukları risklerin değerlendirilmesine çalışılarak, banka emniyetinin sağlanması hususunda öngörülebilecek tedbirler araştırılır.

Türkiye’de; banka riskini banka hesapları yardımı ile inceleyecek, muhtemel görülen ve doğmuş bulunan miktar ve çeşitlerini kaynakları itibariyle gösterebilecek ve bu tehlikeleri önlemek üzere öngörülecek tedbirlerin alınmasına yarayacak mütekâmil bankacılık istatistikleri henüz düzenlenememektedir. Bankaların faaliyet ve bilânço raporlarında da, bu konu üzerinde yeterli bilgilere rastlanamamaktadır. Bizzat bankalarımız, Banka Kredilerini Düzenleme Komitesi ve Bankalar Birliği bu konuya gereği kadar önem vermemekte ve üzerinde durmamaktadır. Oysaki, bu konuda kişi, firma ve müşteri adları zikredilmeden muhtemel görülen ve doğmuş bulunan banka risklerini işlem çeşitleri ve özellikle konuları, meslek grupları itibariyle gösterecek bankacılık istatistikleri ve mukayese rakkamlarının banka sırrı ile bir ilişkisi bulunmadığından, Bankalar Birliği’nin bankacılığımızın teknik ve bilimsel incelenmesine, sevk ve idaresine hizmet edecek bu çeşit istatistikleri çıkarmasını gerekli ve temenniye şayan görmekteyiz. Zira bu verilerle inceleme ve araştırmalar yapmaktan yoksun, rasyonel bir banka

yönetimi düşünülemediği gibi bankacılığımız üzerinde bilimsel bir etüt de yapılamaz.

Bu durumda biz de, sözünü ettiğimiz rakkamlara ve verilere sahip olmadan bankacılığımız üzerinde bu açıdan bir düşünce belirtmek imkânına maalesef malik bulunamamaktayız.

Bu konuda ancak Bankalar Birliği yayınından görüşümüze göre tertiplediğimiz, ticaret bankaları grubu ile karma bankalar grubuna ait konsolide banka bilânçolarının sınırlı ve kapalı rakkamlarıyla bankaların genel olarak, dispoñiblite, genel likidite durumlarını incelemekle yetineceğiz.

Yalnız gözümüzün önünde, bir oluş olarak bazı bankaların tasfiyeye uğramış olmalarının yarattığı somut bir olay ve sonuç serili bulunmaktadır. Yukarıda belirttiğimiz üzere; bu konuda da istenilen biçimde hazırlanmış bankacılık istatistikleri bulunmadığından olayları nedenleriyle incelemek ve çözmek kabil olamamaktadır. Ancak; söylenilere bakıp nedenlerini yargılayacak olursak, şüphesiz nazari olarak sayıp açıkladığımız faktörlerin olaya sebep ve âmil olduğuna hükümlenmek pek tabiidir. Şu kadar ki, tasfiyeye uğrayan bankaları gözden geçirsek bunların, küçük cesametteki şube bankaları ile mahalli bankalar ve birkaç küçük özel ünite bankasından ibaret bulunduğunu görmekteyiz. Bu bankaların kötü akibetlere sürüklenmelerine, yapıları itibariyle zayıf malî güç ve özellikle tam anlamıyla örgütlenememe ve kurumlaşmama sonucu, idarede usul ve mevzuatın yerleşememesinin ve yüksek sevk ve idareyi teşkil eyleyen yönetim kurullarında meslek dışı kişilerin yer almasının, bu durumlardan yararlanarak şahsî ve keyfî idarenin işletmeye hakim olmasının rol oynamış olduğunu söyleyebiliriz.

Bu olay Türk bankacılık âleminde büyük bir yara olmuştur. Bankacılığımıza ve ekonomimize verdiği maddî zararın dışında, bazı etkiler de yaratmıştır. 153 sayılı kanun bu olayın ürünü ve başka bankaların sırtından bir tedbirdir. Öngörülen fon yetmeyerek Merkez Bankası bugüne kadar tasfiyelerin yürüyebilmesi için, fona karşılık konsorsiyomlara 256 milyon lira tutarında bir de kredi açmak zorunluğunda kalmıştır. Bu miktarın artacağı umulur.

Bizce olayın oluş nedeni; bu bankaların zayıf finansal yapıları ve banka örgütlerinin tam anlamıyla kurumlaşmamış, bu nedenle de, yöneticilerin bankacılık usul ve mevzuatına uymamış, devletin de, bu bankaları zamanla kemiyet ve keyfiyet bakımlarından gereği kadar denetleyememiş veya tedbirini alamamış olmasıdır. Bununla beraber olayın temelinde yatan gerçek ise, Yurdumuzda henüz bu tip bankaların yapıları itibariyle başarılı olamamalarından ibarettir.

Bu itibarla yazımızda baştanberi savunduğumuz veçhile şube bankacılığımızın, belirli cesamette güçlü kurumlara çevrilmesini haklı ve zorunlu gösteren somut bir gerçek daha, ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Sözkonusu ettiğimiz tasfiye konu ve olayı, hükümetler kadar mesleki bir teşekkül olarak Bankalar Birliği'ni de ilgilendirir. Bu itibarla Birliğin konuyu incelemesi, tartışması ve bankalararası anlaşmalarla bu gibi olayların gelecekte oluşunu da önleyici tedbirlere matuf gerekli prensip kararları alması tabiidir ve beklenir. Böylece bankalar kendi aralarında 153 sayılı kanun ve yardım konsorsiyomları ile sırtlarına yüklenen yük konusunda ve özellikle hayatiyetlerini ilgilendiren banka emniyeti üzerinde en gerekli ve isabetli bir davranışta bulunmuş; korunma kararları almış olurlar düşüncesindeyiz.

Biz bu konu üzerindeki bazı müşahede ve düşüncelerimizi de şöylece belirtmeye çalışacağız.

1 — Gayri Müsait Piyasa durumu :

Türk bankacılığının maruz bulunduğu risk durumu gözden geçirilmek, incelenmek istendiği zaman, öncelikle bankacılık faaliyetimizin yukarıda belirttiğimiz üzere, normal ve sağlam bir piyasa düzen ve zeminine oturmuş olup olmadığını dikkatle araştırmak icabeder ki, henüz böyle bir piyasanın Türkiye'de teşekkül eylediği söylenemez. Ticarî teşebbüslerimiz kendi kendine kaynak yaratamamakta, daha çok ticarî faaliyet alanında anormal genişlemek suretiyle kurumlaşmamış güçsüz küçük teşebbüsler halinde gelişmekte ve tümü banka kredisine ihtiyaç göstermektedir. Bu durumda banka kredilerinin dağıtımının da, bazı müdahale ve baskılardan masun bulunduğu iddia edilemez. Bu anormal şartlar altında bankalar da normal kredi usullerini uygulamakta güçlük çekmekte banka sisteminin korunmasına çalışmaktadırlar.

Bu itibarla Türk bankacılığının maruz bulunduğu risk esas itibariyle çalışılan piyasanın durum ve şartlarından doğmaktadır. Bundan dolayı bankalarımızın çalışmalarında;

1 — Disponiblite, genel likidite ve kredi dağıtımını rasyonel olarak düzenleyici bir iş ve plâsman programına,

2 — İyi bir piyasa ve müşteri incelemesi ile finansman ve kredi konusu faaliyet ve firmaların dikkatle seçilmesi ve değerlendirilmesine,

3 — Dikkatli bir iktisadî araştırma, konjonktür inceleme ve izlemesine önem vermeleri icapeylemektedir.

2 — Firmaların Kredi Değerliliği :

Bankalar kanununda disponiblite ve genel likidite durumlarını

düzenlemeye matuf, bazı noksanlıkları ile beraber hükümler mevcut ise de, müşteri ve firmaların kredi değerliliklerinin hesaplanması hususunda herhangi bir hüküm yoktur. Oysa ki memleketimiz için bu çok önemli ve gerekli bir sorundur. Bu konuda kanunumuzda düzenleyici bir hüküm bulunup bulunmaması tartışılabilir bir husus olmakla beraber, Bankalar Birliği'nin bir meslekî örgüt olarak bankalararası yapacağı bir çalışma ile bu hususta belirli bir prensip kararı alarak kanunun bu açığını kapaması ve memleket bankacılığının bir ihtiyacını cevaplandırması kabildir. Böyle bir çalışma ve kararlar banka kredisi ve emniyetine büyük ve değerli bir hizmet ifa edilmiş olacaktır düşüncesindeyiz. Alınacak prensip kararında, açık, imza ve maddî teminat karşılıklı krediler baz ve oranları belirtilmekle beraber, temel hükmü iptal eylememek kaydıyla istisnalar da hükme bağlanarak, kural ve düzene esneklik ve uygulama kabiliyeti vermek ve nihayet bankalara belirli bir prensip kararı sınırları içinde ölçülü davranmak imkânı yaratılmış olur. Böylece, bankacılık usulleri nizami olarak yerleştirilmiş, aşırı kredi isteme ve baskıları frenlenmiş, normal bir düzen kurulmuş olur kanısındayız.

3 — Büyük Kredilerin Kontrolü :

Bazı memleketlerde olduğu gibi büyük kredilerin -örneğin bir milyon liranın üstünde- yetkili merciler tarafından kontrolünün, bankacılığımızda çok yararlı bir davranış ve yöntem olacaktır kanısındayım.

Bu sistemde bankalar, bu konuyu kendi yapılarında, kendi elemanlarına özel olarak incelettirmelidir. Bankalar murakıpları da gerek doğrudan doğruya, gerekse bu incelemelerden yararlanarak yüksek denetimini yapmalıdır.

Bu mekanizma ile büyük kredilerin normal ve emin bir yönetim düzeni içinde yürütülmesinin sağlanmış olacaktır düşüncesindeyiz.

4 — Büyük Kredilerden Müşterek Kredi ve Risk Dağıtımı :

Bankaların büyük teşebbüsleri kredilendirmesinde, müşterek kredilendirme usulü uygulanmasının, hem büyük finansman imkânlarının sağlanabilmesi, hem risk dağıtımı ve hem de müşterek istihbarat ve değerlendirme imkânlarının doğması ve uygulanması dolayısıyla bankacılık tatbikatında, bankacılığımız, ekonomi ve piyasamız için yararlı bir yöntem ve uygulama olabileceği kanısındayız. Bu suretle pek çok riskler yapısal olarak önlenmiş olacaktır.

5 — İktisadî Araştırma ve Konjonktür İzlenmesi :

Bilindiği üzere bu çeşit inceleme ve değerlendirmelerin, bankaların sevk ve idaresine yardım bakımından önemi ve değeri büyüktür.

Temelli bir örgüte ihtiyaç gösterdiğinden bankalarımızın tümünde bu işin mütekâmil ve ihtiyaca yeter bir biçimde yapıldığı da söylenemez. Bu itibarla eski yazılarımızda üzerinde durulduğu üzere, Bankalar Birliği'nin genel olarak «Türkiye'de ve Dünya'da Konjonktür İzlemeleri ve Tahminler» yapıp bu konuda bankalarımızı aydınlatması ve bankaların da bu genel izleme ve tahminleri özelliklerinin gösterdiği ayrıntı ve ihtiyaca göre, kendi açılarından icabına göre derinleştirerek yararlanmalarının rasyonel bir uygulama olacağını sanmaktayız.

6 — Öngörülen Bazı Hukukî Müeyyide ve Tedbirler :

Bankaların geçerli taşınır mallar rehni kurabilmekte karşılaştıkları güçlüklerin giderilebilmesi ve özellikle kötü niyet sahibi kişilerin bankalardan varlıklarını kaçıramamaları için ön görülen «Ticari İşletme Rehni» müessesesi kanun tasarısı ile ticarî işletme sahibinin, borcuna karşılık olarak işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş bulunan taşınır işletme tesislerini, ticarî unvanını, ihtira beratlarını, marka, model ve lisanslarını münhasıran tüzel kişiliği haiz kredi kurumları lehi ne teslim hacet olmaksızın, noterlikçe resen düzenlenecek bir sözleşmeyle rehin edebilmesi sağlanmaktadır.

Bu sistem ve müeyyideden özellikle, sınaî işletmeler ve imalâtle uğraşan her çeşit işletmelere kredi açan bankalar yararlanabilecektir. Gerçekten bu işletmelere verilen kredilerden bankaların birçok sürprizlerle karşılaştıkları sık sık görülmüştür. Bu itibarla öngörülen sistem bankacılığımıza yeni bir hukukî müessese ve müeyyide ve emniyet tedbiri getirmiş olacaktır ki, gerçekten yerinde bir davranıştır.

7 — Yolsuzlukları Önleyici Tedbirler :

Bankaların maruz buldukları risklerden biri de, banka yönetiminde vukubulan savsamalarla yolsuzluklardır. Kimi yetkililer bu konudaki hukukî ve cezaî hükümlerin yetersizliğini ve özellikle yolsuzluğa katılan banka dışındaki kişilerin de, ilgililerle birlikte cezaya çarptılmaları gereğini ileri sürmektedirler.

Banka emniyeti ile birlikte banka yönetimini ilgilendiren bu konuda görüşümüz şöyledir.

Gerçek bir tacir ve müteşebbis mevkiinde olan, emniyet içinde hizmet eylemek ve kazanmakla görevli bulunan banka yöneticisinin, bankacılık mevzuat ve usullerini, tedbir ve basireti gözönünde bulundurarak yaptığı çalışmalarında, hizmet ve kazanç baskı ve eğiliminin etkisiyle takdirlerinde düştüğü beşerî ve tabii hata ve kusurlarından dolayı doğrudan doğruya sorumlu tutulmasını doğru görmüyoruz. Hatta genel durumuna ve tutumuna göre, olağanüstü ve istisnai olarak iyi ni-

yetle düştüğü ağırca kusur ve hatalarının dahi, hoşgörülülikle karşılanması, makûl bir idare icabıdır. İşletmede yöneticilere yüzdeyüz kusur ve sorumluluğu öngören düzen ve idarede, banka sevk ve idaresinin tabii icabı olan inisiyatif zedelenmiş, güçsüz bir hale getirilmiş olur.

Ancak; banka emniyeti bakımından idarede gördüğü, bilgi ve tecrübesine göre kendisinden beklenen dikkat ve ihtimamı lâıyıkıyla gösterdiğini isbatlayamayan ve yapılan inceleme ve soruşturmada bu tutumu anlayılamayan, aksine, açık savsama ve takdirsizlikleriyle bankayı riske sokacak belirgin davranış ve eylemlerde bulunan yöneticilerin de, sabit olan kendi savsamalarından dolayı, malî ve gerekenlerde cezai sorumlulukları tabiidir.

Menfaat kasdiyle yapılan yolsuzlukların faillerinin malî ve cezai sorumlulukları hukuken kesindir.

Yöneticilerin bu davranış ve eylemlerine katılan kötü niyetli iş erbabının da, görevli ile birlikte cezalandırılmaları tabii olup, bu hususu öngörecekt düşünce ve alınacak tedbirleri, banka emniyeti bakımından yerinde bulmaktayız.

8 — Tevdiat Hareketlerinde Beliren Temerküz :

Bu münasebetle bankacılığımızın önemle üzerinde durulması gereken, beliren bir olayına değinmek, sözaçmak istiyoruz.

Türkiye'de bankalardaki mevduatın gelişme ve artışı, 1961 ve 1966 yılları itibariyle birbiriyle kıyaslanarak incelendiği vakit, şöyle bir durum ve sonuçla karşılaşmaktayız:

1 — Bir milyar lira üzerinde tevdiat toplayabilmiş bankalar grubunda;	
Tasarruf mevduatının	1,93 — 3,52 katı.
Ticari mevduatın	1,39 — 2,82 katı,
2 — 500 — 999 milyon lira arasında mevduat toplayabilmiş bankalar grubunda;	
Tasarruf mevduatında	2,12 — 2,97 katı,
Ticari mevduatta	1,90 — 2,43 katı,
3 — Öteki bankalar grubunda;	
Tasarruf mevduatında	2,23 katı,
Ticari mevduatta	2,42 katı,

oranında bir artış görülmektedir (İstisnai artış veya eksiliş gösterenler alınmamıştır).

Bu durum ve rakkamlara göre, mevduatta, belirli ve güçlü bankalara doğru bir toplanma vardır. Bu konuda şu hususu belirtmek yerinde olacaktır. Bankacılık faaliyetinin esası, kaynak yaratabilme gücüne bağlıdır. Bu itibarla bu durumun malî yapı ve güçleri zayıf küçük bankaların birleşmelerini gerektiren nedenlerden bir başkası ve önemlilerinden biri olduğu kanısındayız.

9 — Bankaların Malî Durumu :

Birleştirilmiş Banka Bilânçoları

(Tutarlar milyon lira olarak verilmiştir.)

	Ticaret Bankaları		Karma Bankalar	
	Nisbet	Tutar	Nisbet	Tutar
Ödeme emirleri ve istenmemiş değerler	0,35	48	0,47	122
Taahhütler	7,35	1.005	22,95	5.887
Alacaklı Carî Hesaplar	21,83	2.999	8,16	2.092
Vadesiz Tasarruf Sandığı Mevduatı	44,18	6.055	12,95	3.325
Muhtelif Alacaklılar	6,42	841	19,30	4.953
Carî pasif	80,13	10.948	63,89	16.379
Vadeli Mevduat	10,25	1.406	8,10	2.076
Sair Pasifler	2,32	334	8,46	2.170
Öz ve Devamlı Kaynaklar	7,30	988	19,61	5.037
Carî Olmayan pasif	19,87	2.778	36,17	9.283
Kasa ve bankalar	15,80	2.159	3,80	981
Malî ve ticarî plâsmanlar K. vd. kr.	57,80	7.797	32,23	8.269
Muhtelif Borçlular	0,33	45	2,98	757
Carî Aktif	73,93	10.001	39,01	10.017
Kanunî Karşılıklar Kasası	12,90	1.764	5,12	1.312
Orta ve Uzun vadeli Krediler	0,79	110	26,83	6.833
İştirâkler ve Müesseseler	3,60	492	8,42	2.160
Duran Değerler	3,43	470	8,95	2.297
Sair Aktifler	5,35	730	11,87	3.043
Carî olmayan aktif	26,07	3.725	60,99	15.645
T o p l a m		13.676		25.662

Bankalarımızın 1966 sonu itibariyle finansal yapılarını gösteren ve ticaret bankaları ile karma bankaların durumlarını da ayrı ayrı belirten bir birleşik bilânço yukarıya çıkarılmıştır.

a — **Umumî dispoñibilite:** Mevzuatımız bankaları; munzam karşılıklar dışında taahhütlerinin % 10 dan aşağı olmamak üzere, nakit, hazine plâsman bonoları ve devlet iç istikraz tahvillerinden mürekkep umumî dispoñibilite bulundurmağa mecbur kılmıştır. Şu kadarki, umumî dispoñibiliteyi teşkil eyleyecek kalemlerin ve özellikle naktin miktarı belirtilmemiştir. Umumî dispoñibilite kapsamı itibariyle bankaların trezoröri hareketleri için tatminkâr olmadığından, bankalar kredi bünyelerinde bir naktî kasa hazırlığı bulundurmamak usulünü uygulamaktadırlar.

Biz de dispoñibilite inceleme ve düşüncelerimizi bu esas üzerinden yürüteceğiz (*).

(*) İncelememiz birleştirilmiş bilânço üzerinde yapılmış olup grup ve özel bilânçolara raci değildir.

1 — Ticaret bankaları grubunun dispo­nibilite miktar ve oranı, aktif tutarına ve taahhütlerine nazaran normal ve yeterlidir. Genellikle ticaret bankaları karma bankalara nazaran daha likit bir durumda bulunmaktadırlar.

2 — Karma bankalarda bu oranlar ticaret bankalarına nazaran düşük veya asgari had olarak ifade edilebilecek miktardadır. Bu bankaların özel faaliyetleri kendilerini sürplase olmağa sevk ve mecbur eylemektedir.

Bankalarda normal dönemlerde tevdiat yatırımları, çekilmeleri karşılamağa yeterli olduğundan, enaz bir dispo­nibilite ile trezoröri iş­lemlerini yürütmek ve kasa emniyetini sağlamak mümkündür. Ancak, psikolojik faktörler rol oynadığı olağanüstü dönemlerde, bu denge olayların şiddetine ve etkisine göre bozulur. Bu itibarla bankalar, yeri geldikçe tekrarladığımız üzere, iktisadî ve siyasi konjonktürü dikkatle izlemeli, nakti kasa hazırlıklarını, emniyet paylarını da hesaplayarak ona göre ayarlamalıdırlar. Ancak oldukça yüksek bir munzam karşılık ayırmış bulunan bankalarımızın ayrıca ihtiyat payı düşüncesiyle yüksekçe bir nakti kasa hazırlığı da kurarak kullanılabilir fonlarını fazlaca bağlaması, plâsman ve iş­tişmar kapasitesinde olumsuz etkiler yapacağından, Merkez Bankasının bankaların likidite tıkanıklarını ve arızî ihtiyaçlarını günlük olarak karşılayabilecek bir kasa kolaylığı finansmanı mekanizması işletmesi, bankalarımızın trezoröri iş­lerini ve nakit imkânlarının düzenlenmesi ve yönetimi bakımından yararlı ve olumlu bir yöntem ve uygulama olabileceği kanısındayız. Yalnız Merkez Bankasının, memleketteki iktisadî faaliyet ve teşebbüslerin finansmanı iş­leriyle fazla bağlı durumu ve bankaların da, nakit sıkıntısı ile bu mekanizmaya fazlaca müracaat edebilecekleri ihtimâl ve düşüncesini göz­önünde bulundurarak, böyle bir sistem ve uygulamaya pek de rağbet ve iltifat eylemediği düşünülebilir. Cari rejimde bankaların, emniyet paylarını kısımağa heveskâr olmamaları tedbir ve basiretin bir icabıdır.

b — **Taahhütler** : Bankalarımızda taahhütler kalemleri özellikle karma bankalarda genel bankacılık oranlarına nazaran yüksektir. Yazılarımızda belirttiğimiz üzere, bu hal memleketimizde Merkez Bankası kredisinin özel olarak kullanılmasından doğmaktadır. Öteyandan Merkez Bankası faiz oranları da yüksek olduğundan, verimli çalışmak zorunluk ve gayreti içinde olan ticaret bankaları, bu kaynaklara imkân ölçüsünde iltifat eylememeğe gayret eylemektedirler. Karma bankalar ise, kuruluş amaçları itibariyle belirli iktisadî faaliyet ve teşebbüsleri kredilendirmek zorunluğunda bulduklarından, Merkez Bankası kaynaklarına müracaatları fazlaca olup, bu kalemin oranı da, bilanço tutarlarında tabiatıyla oldukça büyüktür. Bu keyfiyeti, millî kredi ve

finansman politikasının doğal bir sonucu olarak mütalâa eylemek gerekmektedir.

c — **Mevduat** : Mevduat daha çok ticaret bankalarında toplanmış bulunmaktadır. Çünkü, karma bankalardan bir grubun bu alandaki bankacılık faaliyeti yeterli bir örgüt ve güce sahip olamadığından düşüktür. Diğer yönden Türkiye'de tasarruf sandıkları ve tasarruf bankaları da olmadığından, bankalar ve özellikle ticaret bankaları ve bir grup karma bankalar, bu fonksiyonu üzerine almış bulunmaktadır. Bu itibarla bankaların pasiflerinde yer alan bu kalemlerde kategorik oranları aynen bulmak tabiatıyla mümkün değildir.

d — **İştirâkler** : Memleketimizde iştirâklere ait bilânço kaleminin oranı, genel bankacılık oranlarına nazaran düşüktür. Bu keyfiyet, ticaret bankalarının kaynaklarının genellikle aşırı derecede gelişen ticari kredilere kanalize olmasından, çoğunun malî güçlerinin, bu alana fazlaca kaynak kanalize eylemelerine elvermemesinden ve kamu sektörüne ait bankaların öz kaynaklarının yetersizliğinden doğmakta olduğu kanısındayız.

e — **Duran değerler** : Bankalarımızda duran değerlerin bilânço toplamı oranı, genel bankacılık rakkamlarına nazaran yüksektir. Bu hususta bankalarımız genellikle kira rejimi yerine mülkiyet rejimini tercih eylemektedirler. Hizmet yeri olarak daha çok gayrimenkul edinmeğe çalışmaktadırlar. Bu eğilim ve yol, memleketimizde gayrimenkul değerlerinin sürekli olarak artması ve fazla değer iktisap eylemesi ve gizli bir kâr ve ihtiyat yaratması dolayısıyla de tercih olunmaktadır.

f — **Sair hesaplar** : Sair hesaplar (Muhtelif borçlular ve alacaklılar, sair aktif ve pasifler) kaleminin bilânço toplamındaki oranı özellikle karma bankalarda genel bankacılık rakkamlarına nazaran çok yüksektir. Bu keyfiyet banka sistemimiz itibariyle bazı işlemlerin bu hesaplarda toplanmasından ve özellikle tasfiye olunacak rakkamların memleket şartlarına göre oldukça yüklü bulunmasından doğmaktadır. Bu grupta bloke olan sözünü ettiğimiz bağlı plâsmanlar, esasen genel bankacılık oranlarına nazaran yüksek olmayan bankaların cari plâsmanlarını biraz daha daraltacak nitelikte bulunmaktadır.

*
**

Bankaların umumî disponibilitè ve bilânço rakamları gözönünde bulundurulursa şu sonuç düşünceye varılabilir:

Türk bankacılığında ve memleket koşullarının sonucu olarak banka kaynak ve plâsmanlarının belirttiğimiz dağılışı ve oluşumu meydana gelmiş bulunmaktadır. Bu bileşim bankaların genel likiditelerini kısacak bir durum ve nitelikte sayılamaz. Bununla beraber, bundan önceki yazılarımızda bankaların kaynak ve plâsman faaliyet ve güçleri-

nin incelenmesinde, sözüntü ettiğimiz nedenlerle finansal ve ekonomik yapılarına, özellikle kredi ve finansman uygulamalarını kapsayan plâsman programlarına, memleketin gerçek ve yararlı ihtiyaçlarına ve bankacılık icaplarına göre yeni bir yön ve hız vermeye çalışmaları, tabiiyle yerinde bir davranış olacaktır. Böyle bir programın uygulanabilmesi de herşeyden önce üzerinde önemle durduğumuz üzere, Türk banka sisteminin güçlü bankalara dönüşmesiyle kabul ve mümkün olabilecektir. Bu durum ve gerçek ise, açık ve seçik olarak görülebilmektedir sanıyoruz.

AKSİGORTA

YANGIN - NAKLİYAT - KAZA

TRAFİK - MAKİNA KIRILMASI ve HAYAT

SİGORTALARINIZ İÇİN

EMRİNİZDEDİR.

Karaköy meydanı AKSU iş hanı

Telefon Müdüriyet : 493329

Santral : 447535 (5 hat)

Kurucusu AKBANK'ın bütün şubelerine
veya diğer acentalarına müracaatınız

kâfidir.

ŞUBE YÖNETİMİ VE ELEKTRONİK MAKİNELER «Elektronik Makinelerin Bankacılıkta Kullanılmasıyla Meydana Gelecek Değişmeler Üzerine Bir Etüd» (*)

Yazan: Avner M. PORAT
James A. VAUGHAN (**)

Çeviren : Necdet DURAKBAŞA

Son on yılda banka şube müdürlerinin işi büyük değişmelere uğramıştır. Bu değişmelerin çoğu bankacılık kavramında, tatbikatında ve hizmetlerindeki yeniliklerden doğmuştur. Bir başka önemli değişme ise, elektronik makineler «Computerler» in bankacılık alanına uygulanışıdır.

Banka şube sayılarındaki büyük artış bankacılıkta dikkate değer bir değişme işaretidir. Bu artışın derecesini belirtmek üzere meselâ : Bank of America'yı ele alalım. 1962 de Bank of America California'da 81 yeni şube açmıştır. Bu her 3 1/4 güne 1 şube demektir. Amerikada 1954 yılında bu bankanın şube sayısı 6500 iken, 8946 adet artarak, 1964 de 15446 ya varmıştır.

Birçok yeni şubelerle yeni hizmetler de birlikte gelmiş ve netice itibariyle «yeni bir bankacılık» doğmuştur. Rahat koltuğunda oturup müşteri beklemek yerine, bankalar, müşteri aramağa ve müşterilerinin isteklerinin ne olduğunu öğrenmeğe yönelmişlerdir. Aynı zamanda daha önce bankaların yapmadığı kredi kartı, müşteri faturalarının ödenmesi, müşteri hesaplarının tutulması, ücretlerin tediyesi gibi yeni hizmetler arzemişlerdir.

Değişikliği belirleyen diğer bir husus; bankaların gittikçe daha çok pazarlamayı dikkate almalarıdır. Bir bankacının bize söylediği gibi; Bankacılar ancak 1950 başlarında «pazarlama»yı keşfetmişlerdir. Bazıları için değişme bilerek, isteyerek olmuştur; diğerleri için ise, bir oluşun sonucudur. Her bankanın bu değişmelere uyuş ölçüsü şüphesiz farklı olmuştur. Bununla birlikte, gidiş yönü şimdi bellidir ve çoğu bankalar, aşırı muhafazakârlıktan yeni hizmetlere kaymaktadırlar.

(*) Banking'in Eylül/1967 Sayısından çevrilmiştir.

(**) Yazarlar, Pittsburg Üniversitesi İşletme İktisadı Fakültesi Öğretim Üyeleridir.

Mimari, bu değişmelerde önemli bir rol oynamıştır. Geçmişin çoğu banka binaları birbirine benzer ve cansızdı. Çoğu heybetli olsa da davetkâr değildi. Halkı değil, parayı tutmak için inşa edildikleri açıkça belli oluyordu. Son on yıl içinde inşa edilen banka şubeleri ise, aksine, modern ve canlıdır. Müşterinin parasından çok kendisinin cezbedilmesine önem verilmiştir. Kısaca, yeni banka binalarında, yeni bankacılık anlayışına uygun şekilde bir «herkese açıklık» vardır.

Bu gelişmeler, elektronik makinelerin uygulanışı ile birlikte, şube müdürleri üzerinde büyük etkiler yapmıştır. Bu hususda şu veya bu sebebi ötekilerden ayırıp tetkik etmek zor olmakla birlikte, elektronik makinelerin uygulanması ile meydana gelen değişmeler üzerinde neler düşündüğümüzü ve neler düşünüldüğünü belirtmeğe çalışacağız.

Aşağıda özetlenen sonuçlar, aktif toplamı 3 milyar \$ olan bir bankanın yetkili personeli arasında yapılmış bir araştırmadan alınmıştır. Banka, hem «toptancı» hem «parakendeci» işi yapmaktadır. Geniş bir esham- tahvilât servisi olup 100 e yakın şubesi vardır. İlk olarak 1955 yılında elektronik makineleri kullanmağa başlamıştır ve halen bu alanda en ileri durumda olan bankalardan biridir. Her yetkiliye 2 yazılı soru verilmiştir. Biri işindeki zamanını nasıl kullandığı, diğeri elektronik makineler uygulanışının kendi işine ve genellikle bankaya ne gibi etkileri olduğu hususu ile ilgilidir. Bu anketi, bir çok şube müdürleri ve Genel Müdürlükteki daha üst kademe elemanlarıyla yapılan mülâkâtlar izlemiştir.

Soru sorulan 400 elemandan 354 ünün anket kâğıtları istifadeli şekilde cevaplanmıştır. Bunlardan 141 i şube yetkilisi olup bunun da 39 u şube müdürü, 82 si şube müdür muavini ve 20 si diğer yetkililerdir. Bu yazımızda, biz şube müdürleri ve muavinleri ile diğer yetkililerin cevaplarını inceleyip karşılaştıracamız.

Şube Yöneticilerinin Tutumu

Elektronik makineler uygulanışının işlerinde bir değişiklik meydana getirip getirmediği sorusuna şube yetkililerinin % 40.1 «hayır» cevabını vermişlerdir. Nisbet, bütün banka yetkilileri dikkate alınırsa %38 evet, %61 hayır olarak değişmektedir (%1 i soruyu cevaplamamıştır).

Bu durum, elektronik makineler kullanılışının şubelerde Merkeze göre daha etkili sonuçlar meydana getirdiği şeklindeki görüşümüzü doğrulamaktadır. Şüphesiz Merkezde de şubelerde olduğu gibi bu etkinin önemli olduğu bölümler vardır. Fakat, biz burada sadece genel bir mukayese yaptık.

Soruya «evet» cevabı verenlerden, değişikliklerin neler olduğunun belirtilmesi istenmiştir. Şube müdürlerinden birinin verdiği aşağıdaki cevap belirtilen çoğu değişiklikleri kapsamaktadır:

«Büro elemanları satıcı elemanlar olmuşlardır. Ve hizmetin satışı amacı, personelin alınmasında, eğitilmesinde ve yetiştirilmesinde temelli değişiklikler getirmiştir. Perakendeci bankacılıkta elektronik makinelerin getirdiği yeniliklerle, şube müdürü esas itibariyle bir satış müdürü durumuna girmiştir. İşlerin düzeninde yürümesi ve emniyetli borç verme sorumluluğu uhdesinde kalmakla birlikte, bunlara ilâveten hizmet satışının yeterli seviyede bulunması gereklidir.»

Son cümle biraz mübalâgalı sayılsa da, değişikliğin çeşnisini göstermektedir.

Aşağıdaki liste şube yetkililerince işaret edilen değişikliklerin tam listesidir ve bunlardan kaçının aynı fikri belirttiğini de göstermektedir:

Computer uygulanan şubelerde yetkili işlerindeki değişiklikler	Kaç kişinin aynı fikre katıldığı
(1) Muhasebe ve kayıt işleriyle uğraşı azaldı mı?	28
(2) Müşteriye hizmet için daha geniş zaman kazanıldı mı?	24
(3) İşini bir satış müdürü hüviyetine soktu mu?	14
(4) Elektronik makine kullanılması gereği ve faydası üzerinde müşterilere izâhât vermeği icapettirdi mi?	7
(5) Bana hakkiyle bir müdür olma imkânı sağladı mı?	4
(6) Benim karar alma gücümü artırdı mı?	4
(7) Sağlanan diğer hizmetler hakkında etraflı bilgi ihtiyacını artırdı mı?	4
(8) İkazlar üzerinde daha sıkı bir kontrol imkânını bana verdi mi?	3
(9) Benim eleman alma ve yetiştirme ihtiyaçlarımı etkiledi mi?	3
(10) Karar verebilmekliğim için birçok bilgileri sür'atle sağladı mı?	2
(11) Daha teferruatlı ve sıhhatli kâr hesabı yapmağa imkân verdi mi?	2
(12) Müşterileri banka dışına iterek onlarla şahsî temas ve hizmet imkânını azalttı mı?	2
(13) Verimsiz işlemleri düzelterek beni istihsalî gözetler bir hale soktu mu?	2
(14) İşlerin düzenli şekilde görülmesi ve emniyetli borç verme işini, satış amacına göre 2. plâna attı mı?	1
(15) Şubeler arası rekâbeti, mukayeseye imkân vererek artırdı mı?	1
(16) Merkez ile daha fazla bir teması gerekli kıldı mı?	1

Muhtemelen, elektronik makineler uygulamasının şube müdürünün işi üzerindeki en dikkate değer etkisi (1) No. lu soruda görüldüğü gibi, muhasebe kayıt ve bilgi toplama alanında olmuştur. Elektronik makine, şubeleri geniş ölçüde bu külfetten kurtarmıştır. Computer'den önce birçok şubeler nisbeten bağımsız kuruluşlar gibi faaliyet gösterirlerdi. Kendi çeklerini verirler, kendi muhasebe kayıtlarını tutarlar ve «vaziyetler»i gönderirlerdi. Computer'in uygulaması ile bu gibi işlemlerin çoğunu merkezileştirmek mümkün oldu ve tetkik ettiğimiz bankada da açıkça görülen budur.

Bu zaman alan işlerin merkezileştirilmesinin tabii sonucu şubelerde geniş bir emek tasarrufu oldu. Şayet bankanın düşüncesi sadece hizmet seviyesini koruyabilmek olsa idi, şube personeline bir indirim yapılabilecekti. Oysa ki, tetkik ettiğimiz banka bu fırsatı, hizmetleri geliştirme ve yaymada kullandı. Meselâ, şimdi şubeler, personelin çalışma süresini uzatmağa lüzum kalmaksızın, daha uzun zaman, gişelerini açık bulundurabiliyorlar. Bu, computer'in şubelerde yapılan bir kısım işlerin yükünü üzerine alabilmesi ile mümkün oluyor. Şube müdür ve muavinleri şüphesiz zaman kazancında en kârlı çıkanlardır. Bazılarının işaret ettiği gibi, ancak şimdi, belki de mesleklerinde ilk defa, gerçekten müdürlük yapabiliyorlar.

Bazı Olumsuz Etkiler

Yukarıdaki sorulara cevaplarda belirtildiği üzere, elektronik makineler uygulamasında bazı etkiler olumsuz görülmüştür. Muhasebe, kayıt gibi işlerin alınması, şube müdürlerini «günlük» işlerden kurtarmış ve başka konularla ilgilenmelerine imkân vermiş ise de, şubelerde tüm bilgi alma sistemi ve karar verme bakımından bazı değişimler de doğurmuştur. Şubelerde elde edilen çoğu bu gibi bilgiler, doğrudan personelin eline geçer ve faydalı olurdu. Meselâ, gişe - vezne memurları çek ve mevduat kayıtlarının postalama ve tasnifi sırasında pekçok müşterinin hesaplarına ünsiyet kazanırlardı. Bu durum onların genellikle müşterilere daha iyi (daha şahsi) bir hizmet yapabilmelerini sağlardı. Birçok Şube müdürleri de zamanla hayli geniş müşteri hesaplarını aynı şekilde tanımış olurlardı. Böylece, şahsi bir borç talebi hafızaya dayanarak veya şubede mevcut kayıtlara şöyle bir göz atarak hemen karşılanabiliyordu. Çoğu hallerde, şube müdürü ve müşteri böyle bir yakınlığın sağladığı imkândan istifade ediyorlardı.

Merkezi kayıt sisteminde durum tamamen farklıdır. Müşteri hesapları eskisi gibi, onun banka ile geçmiş ilişkilerini görebilmek üzere, şube müdürünün eli altında değildir. Mamafih, başka bilgileri computer'den almak mümkündür.

Müşteri hesapları hakkında şahsi bilgi sahibi olmağı küçümsemiyoruz. Bize göre, bu hâlâ değerli bir şeydir. Ancak, bankacılık öylesine değişmiştir ki; artık Computer'den alınacak bilgilerin, bir müşteri hesabı kayıt defterinden alınacak bilgiye göre çok daha faydalı olduğunu düşünüyoruz. Eskiye göre çok daha fazla sayıda şahıslar bugün bankacılık hizmetlerinden yararlanıyorlar ve bu durum şahıs hesapları hakkında özel bilgi sahibi olmanın önemini azaltıyor. Buna karşılık, farklı sınıf ve grup hesaplarının gelişme seyri hakkındaki bilgilerin fayda ve önemi artıyor. Bir şube müdürü bu gelişmeyi şöyle özetliyor: «Mevduat hesapları ve taksitli kredileri elektronik makinelere aktarıncaya, yüklü defterlerimizden ve bazı şahsi bilgilerden olduk, ama istatistikî bilgilerimiz arttı.» Şüphesiz bu gün de şube müdürü bazı müşterilerin hesaplarına özel bir ilgi göstermek zorundadır, fakat bunu eski kayıt düzeni olmadan da yapabilir.

İntibâk Edebilme :

Aynı şekilde, gişe-vezne memuru müşterilere hizmeti şahsi kılmak için bazı diğer yollar bulmalıdır. Müşteri hesap durumu da ancak computer'den öğrenilebileceği için, bu hâl, otomasyona geçişte hoşnutsuzluk ve hatta açık bir mukavemet doğurabilir. Fakat daha sonra, personel yeni bilgi alma sistemine alışıyor ve bu sistemde elde ettikleri yeni bilgileri de değerlendirebiliyor. Ancak eski sistemde yıllarca çalışmış çok az sayıda şube yetkilisi, computer'lerin bilgi sağlama kolaylığını inkâr ve kayıtların ellerinden gitmiş olmasını sertçe tenkit ediyorlar. Buna karşılık büyük çoğunluk, kayıt işlerinden ve onun yükünden kurtulmuş olmaktan memnundur ve yeni sisteme kolayca intibâk etmişlerdir. Nitekim, çoğu, computer'den bilgi alabilmenin faydalarını ilk ağızda belirliyorlar. Tetkikimizde, 139 şube yetkilisinden % 86 sı Computer'den bilgi alınmasının eski kayıt ve bilgi alma sistemine göre daha kolay ve kullanışlı olduğunu ifade etmişlerdir.

Karar vermeğe yararlı bilgilerin sağlanmasındaki değişiklikten başka, şube müdürünün elektronik makineler yardımı ile verdiği karar çeşitlerinde de değişiklikler olmuştur. İlk olarak, şube müdürü eskiye göre zamanını daha rahat kullanabilir. İkinci olarak, zamanını değerlendirebileceği imkânlar genişlemiştir. Meselâ, bugün, şube müdürü bir okulu veya bir işletmeyi ziyaret imkânı bularak, onlara ücret ödemelerinde aracı olmayı teklif edebilir. Buna daha önce vakit bulamazdı.

Şube müdürü bir yandan zamanını kullanmada rahatlığa kavuşurken, öteyandan da elektronik makinelerin uygulanması ve sağladığı kolaylıkları öğrenme zorunda kalmıştır. Çoğu yerde, arz edilebilecek hizmetler merkezde olduğundan farklı değildir. Şube müdürünün, şayet

iyi bir satıcı ise, elektronik makinelerin sağlayabildiği hizmetleri iyi bilmesinden ve tabii olarak ortaya çıkacak soruları cevaplayabilmesinden başka çare yoktur. Çoğu şube müdürleri için bu belli başlı bir öğrenme faaliyeti olmaktadır.

Amirlik Görevine Etkisi

Elektronik makinelerin kullanılışı bazılarının tahmin ettiği gibi şubelerdeki eleman sayısını fazlaca etkilememiştir. Belki, merkez ile şubeler arasında bir personel hareketi yaratmıştır. Muhasebe ve kayıt hizmetleri şubelerde ortadan kalkmıştır. Bu servislerdeki bazı elemanlar, gişelere ve aktif servislere aktarılmışlar, bazıları ise merkeze alınmışlardır. Çok az bir kısım da, erken emekliliklerini istemişler veya yeni düzene uymak istemediklerinden bankadan ayrılmışlardır. Çoğu şubelerde personelin genel sayısı pek değişmemiştir. Fakat müşteri sayısı ve hizmetleri elemanların günlük işlerden kurtarılmaları sonucu önemli ölçüde artmıştır.

Aynı zamanda, kayıtların Computer'lere aktarılamaması, şube personelinin computer'e verilecek bilgileri hazırlamasını gerektirmiştir. Computerlerin merkezde bulunması bu konuda özel bir dikkati icap ettirmektedir. Bundan başka, gişe-vezne elemanları tarafından gerekli bilgilerin computere hazırlanması daha sıkı bir aynılığı zaruri kılmıştır. Netice itibariyle bazı şube müdürleri, eleman alma ve yetiştirme metodlarını değiştirmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu metod değişikliğinin yönü, daha vasıflı eleman almak ve onları yetiştirmede daha belirli ve metodlu olmaktır. Lise mezunları alıp tatbikattan geçirerek yetiştirmek, yerini, alma ve yetiştirmede daha yüksek bir seviyeye bırakmıştır.

Bütün bu değişmeler, şube müdürlerinin işlerindeki değişikliklere kaynak olmaktadır. Nitekim halen gittikçe artan sayıda şube müdürleri metodlu sevk ve idare yetiştirme kurslarına katılmaktadırlar. Bu tutum iki bakımdan doğrudur: (1) Az sayıda şube müdürü bu günün ihtiyaçlarına göre yetişebilmiştir. (2) Bugün şube müdürlerinden beklenen kabiliyet ve vasıf, çoğu kere, günlük tecrübelerle ilâve olarak, bir eğitimi de gerektirmektedir.

Çoğu bankalar her iki kaynağı da kullanıyorlar. Ancak, metodlu sevk ve idare eğitimi gelişme amacıyla gittikçe artan ölçüde bir rol oynayacaktır.

Gizliliğin Kayboluşu:

Yukarıdaki değişmelerin dikkati çeken bir sonucu; şube müdürleri faaliyetlerinde gizliliğin (yalnızlığın) ortadan kalkışıdır. Yeni binalarda çoğunun özel bir odası yoktur. Sadece zemin kısmında bir masala11

vardır. Böylece, kendilerine gelecek kimseyi kontrol edemediklerine göre, gerçekten fizikî ve bir ölçüde de zihni serbestliklerini terk ediyorlar.

Şube müdürünün masasını zemin salonuna koymak; müdürleri çok sayıda müşteri ile doğrudan temasta bulundurmak şeklindeki bu günkü bankacılık görüşünün tabii bir belirtisidir. Şüphesiz şube müdürü bunu yapıyor, ama biraz da ürkerek. Bazı şube müdürleri ve müşteriler müdürün durumundaki bu değişmeyi itibarını zedeleyici kabul ediyorlar. Herkes biliyor ki; kendine mahsus bir odası olan kimse, diğer memurlarla bir arada oturan bir kimseden daha önemlidir. Ne olursa olsun, özel bir odaya girmekte tereddütlü davranan bir müşteri ortadaki bir masaya daha rahat yaklaşabilir ve nihayet, gerekli hallerde, bankada özel bir oda bulmak da her zaman mümkündür.

Öteyandan, bazı şube müdürleri görevlerini yapmada da «gizlilik» den bir kayıp olduğuna işaret ettiler. Otomasyondan önce onların kararları ve bu kararların sonuçları başkalarınca bilinemiyordu. Computer'de ise her karar ve sonucunu elle tutulur şekilde görmek kabil oluyor. Böylece, çoğu müdürler kendilerini yeni ölçülerle değere vurulmak ve daha önce karşılaştırmaya imkân vermeyecek alanlarda mukayese edilmek durumunda gördüler. Bu değişikliğin sonucu, banka için olumlu oldu. Ama şahsî bazı endişelere de yol açtı.

Özet ve Sonuç:

Bu günün şube müdürünün 10-15 yıl öncekinden çok farklı bir işi vardır. Alışlagelen anlama göre, o şimdi çok daha az bir «bankacı» ve belki daha çok bir yönetici ve satıcıdır. Elektronik makinelerin uygulanışından önce çeşitli merhaleleri aşarak müdür olmuş elemanlar için «satıcı ve teşvik edici» şeklindeki yeni durum ve roller; tabii olarak kendilerine yabancı gelmiştir. Kendilerini bir işletmeye gidip ücret teydiyelerine aracı olmayı veya bir okula gidip öğrencilerine hesap açmağı teklif eder vaziyette hiç düşünmemişlerdir. Bu, gerçek ve temsili anlamında, onların bağlı oldukları temelden hayli uzak bir banka müdürü kavramıdır.

PARANIZ KIYMETLİDİR

Onü,

TOPRAĞA GÖMECEĞİNİZ
YERDE

BANKAMIZDA DEĞERLENDİRİNİZ

**TÜRKİYE
EMLÂK & KREDİ
BANKASI**

(Basın: 20152-A-10578)

TİCARİ VE MALİ BİLÂNÇOLAR (*)

Nejat GÜLEN

(T. Sınai Kalkınma Bankası
Malî Tahlil Müşaviri)

Bilânço, bir işletmenin muayyen bir tarihte mâli ve iktisadi durumunu ve son hesap dönemine ait faaliyet neticelerini ilgililere bildirmek için tanzim edilmiş bir cetvel olarak tarif edilebilir. Şüphesiz bilânço denilince kâr-zarar cetvelini de birlikte mütalaa etmek gerekir.

Tatbikatta muhtelif tip, daha doğrusu muhtelif isimli bilânçolara rastlanmaktadır.

Özel maksatlarla tanzim olunan, hususiyet arz eden bilânçoları bir yana bırakacak olursak, muhtelif isimlerle anılan bilânçoların ya hitap ettikleri şahıslara yahut da tertip tarzlarına göre isimlendirilmiş olduğu görülmektedir.

Esas itibariyle bilânçolar ticarî ve malî olmak üzere ikiye ayrılabilir. Bu ayırım, şekil, tertip tarzı, muhatabı, ait olduğu işletmenin nevi vs. gibi bir ayırım olmayıp esas ile ilgilidir.

Bilânço'nun kelime manâsı, muvazenedir. Bir işletmenin patrimuanının bilânço denilen bir muvazene cetveli ile ifadesi âdet olmuştur.

Bu cetvel, sol kefesinde mevcutlar, alacaklar; sağ kefesinde borçlar ve öz sermaye bulunan bir teraziye benzemektedir ve bu terazi daima muvazenededir.

Bilânço tanziminden maksat;

- 1 — İşletme sahip veya sahiplerinin o işletmenin malî ve iktisadi durumunu bilmelerini sağlamak;
- 2 — İşletme ile ilgili bütün üçüncü şahısların o işletmenin durumu hakkında bilgi sahibi olmalarını temin etmektir.

Birinci maksat için işletmeci dilediği metotları kullanabilir, bilânço ve kâr-zarar hesabını dilediği usullerle çıkartabilir.

(*) Bu makale, bir okuyucumuzun sorusunu daha etraflı cevaplayabilmek üzere hazırlanmıştır. BANKA Dergisi.

İkinci maksadın tahakkuku için Ticaret Kanunu ve Mali Mevzuat bazı hükümler koymuş bulunmaktadır ve bu hükümlere uyulması zaruridir.

Ticaret Kanunu üçüncü şahısların ve bilhassa sermaye şirketlerinde sermayedarların menfaatini gözetmekte; mali kanunlar ise, vergilerin doğru hesaplanabilmesi için bir takım değişmez kaideler vaz etmiş bulunmaktadır.

Hâl böyle olunca, bir işletmeci kendi sübjektif değerlendirme ölçülerine göre bir bilânço, Ticaret Kanunu hükümlerine göre bir ayrı bilânço, nihayet vergi mevzuatına uygun bir üçüncü bilânço çıkartma durumunda olabilir.

Birinci hâl konumuz dışıdır. Ticaret Kanununa ve mali mevzuata göre ayrı ayrı neticeler vermesi muhtemel bilânçolar ise Ticarî ve Mali Bilânço olarak isimlendirilen bilânçolardır.

Bugün tatbikatta bilânçolara mali mevzuat hakim olmaktadır. Başka bir deyimle umumiyetle mali bilânço çıkartılmaktadır. Bunun sebebi, Ticaret Kanunu hükümlerinin nisbeten gayri vâzih, gevşek olması, müeyyidesinin önemsizliği; buna mukabil mâli mevzuatın bu konuda daha disiplinli, daha mükemmel oluşu ve ayrıca müeyyidelerinin de usulsüzlük cezasından hapis cezasına kadar uzanan ağırlıkta bulunuşudur.

Bilânçoyu çıkartan muhasebeciler devamlı surette mâli mevzuat içerisinde bulduklarından mâli bilânço umumiyetle hiç bir değişikliğe tâbi tutulmadan, yani ticarî bilânço haline sokulmadan ilgililere sunulmaktadır.

Mali Kanunlara göre bilânço tanziminde uyulması gereken esaslara kısaca bir göz atacak olursak;

Vergi Usul Kanununun 192'ci maddesi bilânço, envantere gösterilen kıymetlerin tasnifli ve karşılıklı olarak değerleri itibariyle ter-tiplenmiş hülâsasıdır şeklinde tarif etmiştir. Ayrıca bilânçonun toplam-ları denkleşen aktif ve pasif olmak üzere iki tabloyu ihtiva ettiği, aktif tablosunda «mevcutlar» ile «alacaklar» (ve varsa zarar), pasif tablosun-da «borçlar» ın ve «öz sermaye» nin bulunduğu, ihtiyat ve kârların öz sermayenin cüzüleri sayıldığı belirtilmiştir.

186'cı maddeye göre envanter, bilânço gününde mevcutları, alacak-ları ve borçları saymak, ölçmek, tartmak ve değerlemek suretiyle kesin bir şekilde ve müfredatlı olarak tesbit etmektir. Bilânço günü, hesap dönemi sonu olup, hesap dönemi de umumiyetle takvim yılıdır.

Demek ki bir işletmeye dahil iktisadî kıymetler yani menkul, gayri-

menkul bütün kıymetler, haklar, alacaklar vs. ile her türlü borçlar yılın son günü tesbit edilecek ve değerlendirilecektir.

Değerlendirme, bilânçonun ruhudur.

Değerlendirme hükümleri Vergi Usul Kanununun III'cü kitabını teşkil etmektedir ve şu ölçüler mevcuttur:

1. Maliyet bedeli,
2. Borsa rayıcı,
3. Tasarruf değeri,
4. Mukayyed değer,
5. İtibarî değer,
6. Vergi değeri,
7. Emsal bedeli,

İşletmenin bütün mevcutları, alacakları ve borçları ait oldukları ölçülerle değerlendirildikten sonra mevcutlar ve alacaklar aktife, borçlar da pasife yazılacak, aktif yekûnu ile pasif yekûnu arasındaki müsbet fark da öz sermayeyi verecektir.

Envanter, değerlendirme işlemleri ve öz sermayenin (kâr da öz sermayenin unsuru olduğuna göre) kâr ve zararın tesbiti bütün muhasebe ilmini ve vergiciliği içine almaktadır; tabii ki bütün bunlara burada temas etmeğe imkân yoktur.

İşte aktif ve pasifin tesbiti, değerlendirilmesi ve kâr-zararın tesbitinde bir kısım ödemelerin gider kabul edilip edilmemesi hususlarındaki değişik davranışlar bilânçolara tesir etmekte ve münhasıran vergi mevzuatına uygun hareket edildiğinde (malî bilânço), vergi mevzuatından ayrılıp Ticaret Kanunu hükümlerine uyulduğunda (ticarî bilânço) ile karşılaşılacaktır.

Kısaca ifade etmek gerekirse, ticarî ve malî bilânçolar arasındaki farklar Ticaret Kanunu ile Vergi Kanunlarının değerlendirme, amortisman ve giderler mevzuundaki bazı hükümlerinin farklı oluşundan doğmaktadır.

Vergi mevzuatına göre; bir işletmenin aktifindeki gayrimenkuller, demirbaşlar, satın alınan ve imâl edilen emtea, ziraî mahsuller, hayvanlar maliyet bedeli ile,

Esham ve tahvilât alış bedeli ile, yabancı paralar borsa rayıcı ile, kasa, ihrac edilen tahvilât itibarî değer ile, diğer kalemler ve borçlar mukayyed değer ile değerlendirilir.

Mevcutlar, alacaklar ve sermaye Vergi Usul Kanununun çeşitli hükümlerine uygun olarak amortismanına tâbi tutulur.

Kâr ve zararın tesbitinde bir kısım ödemeler gider kabul edilir, bir kısmı kabul edilmez.

Halbuki Ticaret Kanunu hükümlerine göre

a) Ticaret Şirketleri ve Ticaret Kurumları hariç diğer işletmeler:

Bütün aktiflerini en çok bilânço gününde «işletme için haiz olduğu değer» üzerinden değerlendirir. Bu hüküm işletmeciye hemen hemen tam bir serbesti vermektedir. İstisnâ olarak Borsada kote edilen emtea ve kıymetler o günün «borsa rayıcı»ne göre, tahsil edilemeyen veya ihtilâflı bulunanlar müstesna olmak üzere bilumum alacaklar «itibarî değerle» pasifler de keza itibarî değer ile değerlendirilir. (T.K.m. 75)

b) Ticaret şirketleri için;

Evvelâ T.K.'nin 458'ci maddesine göre gizli yedek akçe ayırmak imkânı vardır. Bu işlem, «aktiflerin bilânço günündeki kıymetlerden daha aşağı bir kıymetle bilânçoya konulması veya başka suretle» yapılabilir. Böylece bilânço malî bilânçoya nazaran tamamen değişebilir.

Amortisman hükümleri ise gayet elâstikidir. «hâlin icabına göre münasip bir tenzilât» şeklinde ifade edilmiş olup işletmeci hemen hemen serbest bırakılmıştır.

Esham ve tahvilât Vergi Usul Kanuna göre alış bedeli ile değerlendirilen Ticaret Kanununa göre borsa rayıcı ile değerlendirilecektir (T.K.m. 462)

Gider kabul edilen ve edilmeyen ödemeler ise hiç bir tahdide tabi değildir.

İlk tesis ve taazzuv giderlerinin amortismanı ile emteanın değerlendirilmesi vergi mevzuatına benzemektedir.

Kısaca temas edilen bu gibi farklılıkların bilânçolardaki akislerini bir kaç misâl ile gösterelim:

Misal : 1

Bir şirket ticarî ve sınaî faaliyet neticesi 1 milyon lira kâr elde etmiştir. Ayrıca Kamu menfaatine yararlı olmayan bir derneğe 50.000.- TL. teberru etmiş ve 250.000.- TL. da vergi cezası ödemiştir.

Gerçekte bir önceki döneme nazaran öz sermayede 700.000 TL. artış olmuştur. [1.000.000 — (50.000 + 250.000)]

Halbuki vergi mevzuatına göre öz sermayedeki artış 700.000.- TL. değil, bir milyon liradır.

Misal : 2

Bir şahıs firması olan (A) işletmesinin aktifinde 1951 yılında 100.000.- TL'ya satın alınmış bir arsa kayıtlıdır. 1967 yılı sonunda arsanın piyasa değeri 1 milyon liraya yükselmiştir. Vergi mevzuatına göre arsa 100.000.- TL. olarak değerlendirilecek, Ticaret Kanununa göre ise «işletme için haiz olduğu kıymet» üzerinden, yani 1 milyon lira olarak değerlendirilecektir. Böylece ticarî bilânçoda öz sermaye malî bilânçoya nazaran 900.000.- TL. fazla olacaktır.

Misal : 3

Bir anonim şirketin aktifinde beheri 1000.- TL. nominal değerli 2000 adet hisse senedi bulunmaktadır. Bu hisse senetlerinin 1967 yılı son ayı ortalama borsa rayici 1750 TL.'dir.

Ticaret Kanununa göre hisse senetlerinin bilânço tarihindeki değeri $2000 \times 1750 = 3.500.000.-$ TL., Vergi Kanunlarına göre ise $2000 \times 1000 = 2.000.000.-$ TL'dir. Dolayısıyla ticarî bilânçodaki öz sermaye malî bilânçoya nazaran 1,5 milyon lira daha yüksektir.

Misal : 4

X Anonim şirketinin 5 milyon maliyet bedelli sabit kıymetlerinin Vergi Usul Kanununa göre vasatî amortisman nisbeti % 8'dir. Şirket idarecilerinin kanaatine göre bu makinelerin gerçek amortisman nisbeti % 20'dir. Bu takdirde bilânço tarihinde sabit kıymetlerin net değeri ticarî bilânçoya göre 4 milyon, malî bilânçoya göre ise 4,6 milyon lira olacak ve öz sermaye de malî bilânçoda ticarî bilânçoya nazaran 600.000 TL. fazla bulunacaktır.

Bu misâller uzatılabilir. Görülüyorki; bilânçonun tanziminde esas alınan ölçülerin değişikliği netice hesaplarını ve malî durumu değişik göstermektedir.

Bu farklılık bilânçoyu analiz eden şahıslar, bilhassa bankacılar için önem arz etmektedir.

Ticarî ve malî bilânçodan hangisinin esas alınıp hangisinin ihmâl edileceği konusunda kati bir hükme varmak güçtür. Bu, bilânçoyu analiz eden şahsın maksadına ve kullanacağı ölçülere göre değişecek ve tatbikatta çok kere yapıldığı gibi yeniden bir bilânço tanzimi cihetine gidilecektir.

iyi plânlanan ve yürütülen
bir reklâm ve tanıtma faaliyeti
bir müessese için
masraf kapısı olmaktan çıkar;
karşılığını kat kat getirir.

BASIN İLÂN KURUMU

Cağaloğlu, Türkocağı Cad. no. 1, kat: 3
Telefon: 27 66 00 - 27 66 01. İstanbul

(Basın: 12950)

HATÂ İŞLEMEN VE TENKİT EDİLMEK KORKUSUNU ATINIZ

Aykut AKINCILAR
(Akbank Beyoğlu Şubesi
Kambiyo Şefi)

Fertlerin, şahsiyetlerini meydana getiren maddî ve mânevî kaabiliyetlerini ailede ve mektepte iktisap ettikleri, ancak içtimaî hayatın üçüncü merhalesi «çalıştıkları müesseselerin» personel idaresi politikalarıyla bu kaabiliyetlere geniş ölçüde tesir ederek yön verdiği ve onları nihai şekillerine ulaştırdığı bir gerçektir.

Personel İdaresi, teknik unsurları yanında beşerî unsurları da kapsamaktadır. Biz bu yazımızda iyi bir personel idaresi politikasının ihtiva etmesi gereken beşerî unsurlar hakkında yazılanları tekrar edecek değiliz. Konumuz, bu unsurların en mühimlerinden biri olan «Hata etmek hakkı» dır.

İyi bir idareci veya amir, emrindekilere «Hata etmek hakkı» nı tanıır.

Personel politikasının mevzuu insanlar olduğuna göre prensipleri de herşeyden evvel insanî bir karakter taşımaktadır. İşte bu ahlâkî karakter müesseselerin idamesinde en önemli rolü oynar. «Affetmek» ise beşerî fonksiyonların başlıcalarından biridir. Hayatın akışını kesin sınırlar içinde mütalâa etmek ve bu sınırları müsamahasız bir şekilde korumaya çalışmak ergeç çöküntüye sebebiyet verecektir. «Affetmek» bu çöküntüyü önleyecek moral elâstikiyeti sağlar.

Müsamahasız bir muhit içinde yetişen kimse, hatâ işlemek ve tenkit edilmek korkusunu edinir ve bu korku altında inisiyatifsiz, silik bir kişi haline gelir. Bu durum o kişinin şahsiyetine olduğu kadar çalışmakta olduğu müessesenin şahsiyetine de tesir eder. Bu nev'iden insanlardan teşekkül eden bir müessese elbette teşebbüs kaabiliyetinden yoksun ve dolayısıyla ilerleme imkânlarından mahrum olacaktır.

Medenî cesaret ve inisiyatif sahibi idareciler yetiştirmek, buna paralel olarak müessesenin de daima gelişen bir hüviyete ulaşması iste-

niyorsa, fertlerin genç yaşlardan itibaren omuzlarına vazife, selâhiyet ve mes'uliyet yükünü vermek lâzımdır. «Henüz genç ve tecrübesizdir» kanaatiyle onların inisiyatiflerinin ve kişiliklerinin gelişmesini kısıtlamayınız. Hatâ yapmak ve tenkit edilmek korkusu altında iş gördürmek değil, rehberlik etmek ve bu rehberlikten doğacak neticeleri demokratik usullerle kontrol altında bulundurmak iyi bir idarecinin herşeyden önce kendi menfaati bakımından prensibi olmalıdır.

Burada, medenî cesaret ve inisiyatif sahibi idarecilerin yetiştirilmesi konusunda Sevk ve İdare ilminin öncüsü H. Fayol'un söylediklerini tekrar yerindedir.

«Husule gelmesi mümkün ve fakat dikkatli bir nezaret vasıtasıyla ehemmiyetleri tahdit olunabilecek bazı hatalar bahasına da olsa, mâdunlara mevki ve ehliyetlerinin üstünde işler havale etmek suretiyle, onların teşebbüs kaabiliyetlerini geliştirmek mümkündür. Mâdunlara, hareket serbestilerine mani olmadan el altından rehberlik etmek, uygun yer ve fırsatlarda gerekli takdir ve medihte bulunmak, onların menfaatine, bazen izzetinefis fedakârlığından çekinmemek suretiyle, istidatlı kimseleri süratle, seçme bir şahsiyet haline getirmek kabildir. Bunun aksine, amirlerin mağrur ve istihfâfkâr tavırlar takınmaları, mâdunlardan gelen her teklifi zamanında nazara almamaları veya reddetmeleri gibi davranışlar personeldeki inisiyatif ve sadakat kaynaklarını kurutmakta gecikmez. Mahir bir idarenin, kötülük istidatlarını iyiye, beceriksiz bir idarenin ise iyilik istidatlarını kötüye çevirmeleri için uzun bir zamana ihtiyaç yoktur.»

Yine bu konuda, Thompson Products Inc. adlı büyük bir şirketin idare heyeti başkanı F. C. Crawford, Harvard'da toplanan bir işletmecilik konferansında, iş adamı ve işletme idarecisi yetiştirmek hususunda tavsiyelerde bulunurken, bilhassa şu noktalar üzerinde durmuştur: a) Gençleri iş hayatının çeşitli meseleleri ile karşı karşıya bırakınız. Problemler, başarıya sevkeden fırsatlardır. b) Bu meseleleri halletmek için gerekli selâhiyetleri kendilerine veriniz. c) Tenkidin kendisini değil ve fakat tenkit edilme korkusunu bertaraf ediniz. d) Hata işleme korkusuna kapılmadan karar ittihaz etmeleri için gençleri teşvik ediniz.

Yine Crawford, bir çelik kumpanyası umum müdürünün bir gençten bahsederken şöyle dediğini naklediyor: «Bu genç işletmemiz için çok ehemmiyetlidir, zira onun hatalarına bir milyon dolar yatırmış bulunuyoruz». Crawford'un verdiği diğer bir misâl de meşhur bir iş adamının cesaretini kaybetmiş bir gence söyledikleridir: «Evet, 2000

defa başarısızlığa uğradınız. Fakat bu ne muazzam terakkidir, şimdi sizi başarıya sevketmiyen 2000 yolun mevcut olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz.»

Emrindeki personelin çalışmasından, bilgisizliğinden, şahsiyetinden şikâyetle, onu sıkı bir kontrol ve sert bir disiplin altında tutan idareciye elbette bizim de soracaklarımız vardır:

— Emrinizdeki personelin çalışmasından mı şikâyetçisiniz? O halde niye onun uygun çalışmasını teminen gerekli plânlamayı vaz etmiyorsunuz?

— O'nun bilgisizliğinden şikâyetçi iseniz, yetiştirilmesi hususunda neler yaptınız?

— Memnun olmadığınız tarafı kişiliği ise, bunu ona kazandırmak için ne gibi teşebbüslerde bulundunuz ve bu teşebbüslerinizin neticelerini kendi hata payınızı da hesaba katmak suretiyle objektif bir şekilde incelediniz mi? Tedbirleriniz neler oldu? Aldığımız kararlar gerçekçi mi?

Yazımızın başında da belirttiğimiz gibi, aile ve mektepte elde edilen şahsiyete müessese geniş ölçüde tesir edip yön verdiği cihetle personelin her türlü menfi durumundan müessese idarecileri bir dereceye kadar mes'ul tutulabilir. Bütün bunları idareciden talep etmek mübalağa değildir; çünkü iyi bir personel politikasının artık bu hususları en ince teferruatıyla kapsaması gerektiği ilmi olarak da ispatlanmış bulunmaktadır.

Amerikan iş hayatının hızla gelişmesinde gençlere tanınan imkânların rolü büyüktür. Bir toplantıda A.B.D. deki iktisadî gelişme izah edilirken şöyle bir misâl verilmişti:

«Amerika'nın sosyal bünyesi gençlere fırsat tanımaya mütemayildir. Türkiye'de 22 yaşında serbest hayata atılan bir genç 25 yaşında iflâs ettiği zaman: «Serbest hayatta şansımı denedim, olmadı» diye düşünür ve bir mesleğe kapılanarak ömrünün sonuna kadar o meslekte tükenir. Amerika'da ise 25 yaşında iflâs eden genç, 30 yaşına kadar memuriyette çalışır, sonra yine serbest hayata döner; belki yine biriktirdiği parayı batırır, fakat bundan yılmaz; tekrar memuriyete rücu eder, beş sene sonra tasarruf ettiği ufak kapitaliyle yeniden serbest hayatı dener. 50 yaşında bir bakarsınız ya bir milyonerdir, ya bir hiçtir. İşte Amerikan sosyal hayatının bu dinamizmi Amerika'nın bugünkü gelişmesini meydana getirmiştir.» Misâl, iki gencin yetişme tarzlarının farklılığı dolayısıyla düşünce.

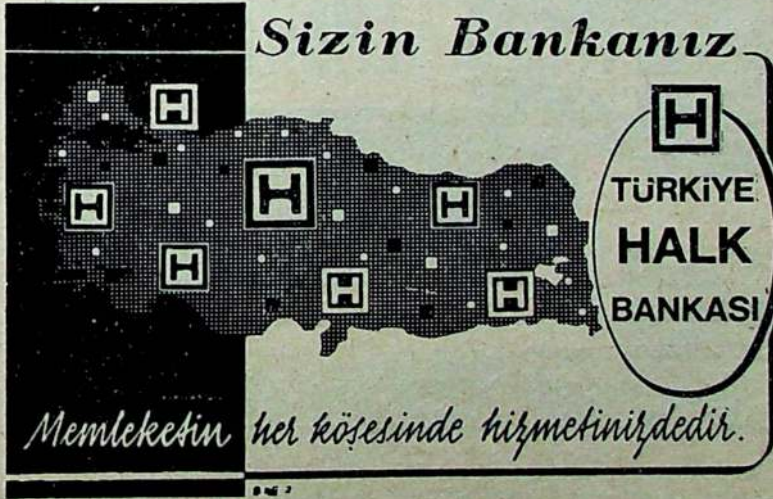
hareket ve hayat tarzlarının da nasıl değiştiğini göstermesi bakımından ilgi çekicidir.

Yapılacak şey, serbest hayatın bu dinamizmini en iyi şekilde koordine ederek, müessesenin hayatına aktarmaktır. Koordine edilmiş bir serbestinin ise tıpkı cemiyetinde olduğu gibi müessesenin de gelişmesini sağlayacağı tabiidir.

Bunu temin için ise, öncelikle hata işlemek ve tenkit edilmek korkusunu bertaraf etmek lâzımdır. İdareciliğe namzet gençlerin kendilerine, müesseselerine faydalı olabilmeleri ancak şahsiyet sahibi olarak yetişmeleriyle mümkündür. Bu anlayışı çalıştıkları müesseselerde bulamıyanlar, yine şahsiyetlerinin bir reaksiyonu olarak sınırları zorlamalı, bu havayı meydana getirmeli, böylece kendilerine düşen görevi ifâ etmelidirler.

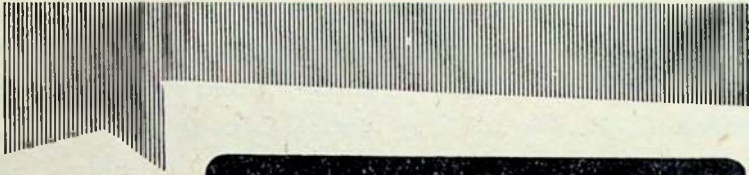
Tenkit edilmek korkusu heves ve kaabiliyetleri öldürür. Hata yapma ve tenkit edilme korkusundan azade olarak ittihaz edilen kararlar belki hataları doğurabilirler. Ancak hatalar tecrübedir; tecrübe ise muhakeme kudretini arttırır; muhakeme kudretinin artması ise müesseselere istikbalde çok iyi idarecilere sahip olmak imkânını verir. Dolayısıyla «Hata etmek hakkı» nı tanımak iyi bir personel politikasının vazgeçilmez unsuru olarak belirlemektedir.

Sizin Bankanız

TÜRKİYE
HALK
BANKASI

Memleketin her köşesinde hizmetinizdedir.

PARANIZIN
İSTİHBALİNİZİN
EMNİYETİ

YENİ KARAYOLLARI TRAFİK KANUNU TASARISI

Hayri BAŞER
(Şark Sigorta A. Ş.
Genel Müdürü)

232 sayılı Kanunla değiştirilen 6085 No. lu mer'î Karayolları Trafik Kanununun, tatbikat tecrübeleri ve duyulan ihtiyaçların ışığı altında yeni baştan revizyonu maksadiyle, İçişleri Bakanlığı tarafından bu kez yeniden hazırlanan Karayolları Trafik Kanunu Tasarısının özel hukuk sigortacılığımızı pek yakından ilgilendiren hayati hükümleri itibariyle görüşlerimizi, mucip sebepleriyle birlikte ve sırasıyla değerli eleştiricilerin takdirlerine sunmak isterim:

1 — Malûmları olduğu üzere Karayolları Trafik Kanunu Tasarısı tatbikat yönünden biri millî, diğeri milletlerarası iki yön taşır. Milletlerarası yönü Yeşil Kart (Green Card) ile ilgilidir.

Sigorta Şirketlerimizce motorlu taşıtlar için malî sorumluluk sigortası ile ilgili olarak verilecek bulunan Yeşil Kart'ların yabancı memleketlerde geçerli olabilmesi için, ilkin bir Türkiye Yeşil Kart Pool'unun kurulması ve bu Pool'un, merkezi Londra'da bulunan uluslararası Federasyona kabul edilmesi gerekir ki Birliğimiz bunları sağlamış, takas sandıklarına benzer surette faaliyet gösteren Yeşil Kart Federasyon Üyesi millî Pool'lar arasında sürekli temas ve yazışmaları gerektiren Türkiye Yeşil Kart Pool'u işlemlerinin aksamadan yürütülmesi için de Türkiye Motorlu Taşıt Bürosu kurulmuş bulunmaktadır.

Bundan başka, sözü geçen Federasyona üye kaydolunmamış memleketlerden memleketimize seyahat edecek turistlerle iş adamlarının, motorlu taşıtları için daha huduttan girerken malî sorumluluk sigortası, kısaca trafik poliçeleri verilebilmesini teminen ayrıca Türkiye Hudut Sigorta Pool'u teşkil edilmiştir.

Bu suretle gerek Karayolları Trafik Kanunumuzun emrettiği mecburî malî sorumluluk sigortalarını deruhte, gerek memleketimize gelecek yabancı uyrukluların trafik sigortalarını temin, gerek yabancı memleketlerde seyahat edecek vatandaşlarımıza - beynelmilel trafik

sertifikası anlamına gelen Yeşil Kartları ita görevini yüklenmiş bulunan ve Sigorta Şirketlerinin murakabesine ait 7397 sayılı kanunun 36. maddesi gereğince Türkiye'deki bilumum sigorta ve reasürans şirketleri Birliğine, hiç değilse Türkiye Şoförler ve Otomobilciler Meslek Kuruluşuna gösterilen itibar derecesi esirgenmeyecek olursa bu birliğe seçilecek bir üyenin de, tasarının 7. maddesinde öngörülen Merkez Trafik komisyonuna alınmasına ihtiyaç ve zarûret mevcuttur. Zira bu komisyonun faaliyeti sürekli olmadığı ve yalnız istişari bulunduğundan üyelerinin memur vasfını taşımaları gerekmemektedir.

2 — Tasarının 9. bölümünün I. kısmında hukukî sorumluluk, II. kısmında malî sorumluluk sigortası hükümleri yer almaktadır. Malî sorumluluk sigortasının temelini hukukî sorumluluk teşkil ettiği cihetle, hukukî sorumluluk kapsamına giren motorlu araçlarla, malî sorumluluk sigortasına tâbi motorlu araçlar arasında ayniyet bulunması mantıkî ve zarurî bir netice olmak gerekir.

Halbuki Tasarının hukukî sorumluluğa mütedair 53. maddesinde temel hüküm (**Motorlu taşıtların** kullanılmasından doğacak maddî ve ölüm dahil bedenî zararlardan araç sahipleri hukuken sorumludur) metnini taşıdığı halde, malî sorumluluk sigortasına ait 54. maddede alelîtlak motorlu araç sahiplerinden bahsedilmekte, 55. maddede motorlu mu, motorsuz mu olduğu belirtilmeden (**Araçların** malî sorumluluk sigortaları)ndan, 57. maddenin 3. fıkrasında da (**Motorlu taşıt sahipleri**) nden bahsedilmektedir.

Tasarının genel hükümlere dair I. bölümünün târifler hakkındaki c kısmında, 3. maddenin c. fıkrasında (Araçlar) tâbirinin motorlu - motorsuz taşıtlarla müteharrik makinaları ve lâstik tekerlekli traktörleri (Motorlu taşıtlar) tâbirinin yalnız karayollarında insan, hayvan ve eşya taşıyan araçlardan makina kuvvetiyle hareket edenleri kapsadığı ve fakat 3. maddenin (e) fıkrasında yer alan müteharrik makinaları hariç bıraktığı anlaşılmaktadır.

Halbuki 232 sayılı kanunla değiştirilen 6085 No. lı mer'î kanunun, 50 ve 51. maddeleri gereğince, hukukî mes'uliyetle malî mes'uliyet sigortası sâdece motorlu taşıtlara münhasır olmayıp, müteharrik makinalarla lâstik tekerlekli traktörlere de şâmindir.

Tasarı şâyet mecburî trafik sigortalarının uygulama alanından, müteharrik makinalarla lâstik tekerlekli traktörleri çıkarmak istiyorsa, 55. maddede kullanılan (Araçlar) tâbirinin (Motorlu taşıtlar) la değiştirilmesi; çıkarmak istemediği takdirde ise bunların sarahaten (Motorlu taşıtlar) tâbirini tâkiben hükme ilâvesi iktiza eder ki maddeler arasında tam bir âhenk ve insicam sağlanabilmiş olsun.

3 — İlk Karayolları Trafik Kanunumuz hukukî mes'uliyeti, motorlu taşıtı kullanana yüklemiş; tâdilinde (kullanan) tâbirinin sürücü-

lerle tedahüle sebebiyet vermesini önlemek maksadiyle (sahip) terimi tercihe şayan görülmüşse de, ne (kullanan) ne (sahip) terimleri mehz kanun olan (Loi Fédérale sur la Circulation des Véhicules automobiles et des cycles) in «Responsabilité Civile (Hukuki mes'uliyet)» bölümünün 37. maddesinin temel hükmünü teşkil eden:

«Si par suite de l'emploi d'un véhicule automobile, une personne est tuée ou un dommage matériel est causé, le détenteur est civilement responsable»

metnindeki birinci fıkrada zikri geçen (Détenteur) karşılığı değildir. Tasarıda muhafaza edilen (sahip) terimi hukukumuzda «mâlik (propriétaire)» terimine uymaktadır. Bu takdirde:

a) Uzunca bir süre kiralanmış bir motorlu taşıtın kiracısının,

b) Mâlikin muvafakat ve rızası dışında ve kendisine izâfe edilecek bir kusur da yokken motorlu taşıtı kullanmakta devam eden bir hırsızın,

c) Satış bedelinin tamamen edâ ve itfâ edilmesine değin mülkiyeti muhafaza şartıyla satılmış bir motorlu taşıtı kullanmakta olan kimse-

nin, d) Çıplak mülkiyetin mâliki olma sebebiyle hiç kullanamadığı motorlu taşıtı aleddevam kullanmakta bulunan intifa hakkı sahibinin yerine hangi haklı ve makûl bir sebeple mâlikin mes'uliyetinin ikâme edildiğini izâh kabil değildir; bu hallerde mâlikin hukukî sorumluluğunun devamını istemek, hatta hak ve nisfet kaideleriyle bağdaşamıyacaktır.

İşte arzına çalışılan bu mucip sebeplerlerdir ki mehz kanun 37. maddenin I. fıkrasında «vasıtayı hüküm ve nüfuzu altında bulunduran kişi» anlamındaki (détenteur) terimini tercih eylemiş ve bu maddenin 5. fıkrasının da, yukarıda (b) paragrafında belirtilen ihtiyacı karşılamak üzere:

«Si un tiers non autorisé a fait usage du véhicule sans la faute du détenteur, ce tiers est civilement responsable en lieu et place du détenteur»

hükmünü koymuştur.

Kusursuz mes'uliyete dayanan hukukî mes'uliyet kavramı itibariyle kesin ihtiyaç olan bu görüşümüze itibar buyurulduğu takdirde (sahip) terimi yerine ya (tutucu), ya da (işleten) teriminin ikâmesini tercihe ve bu iki terimden (işleten) terimini tavsiyeye şayan ve her halükârda mehz kanundaki, metnini yukarıya çıkardığımız paragraf hükmünün ilâvesini lüzumlu ve zarurî gördüğümüzü arzetmek isteriz.

Nitekim Yargıtay da, bir şeyin semerelerinden kim istifade ediyorsa tevhit ettiği zararlardan da onun mes'uliyetini kabul ederek, hareket ânındaki vasitadan hukuken istifade edeni hasım olarak kabul etmektedir.

Bu temel esas kabule mazhar olduğu takdirde gerek hukukî so -

rumluluk, gerek malî sorumluluk sigortası maddeleriyle (kayıt, tescil ve muayene) bölümüne giren, gerekse cezai müeyyidelerde öngörülen maddelerde bu temel esastaki değişikliğe uygun düzeltmelerin yapılması tabii olacaktır.

4 — Tasarının 53. maddesinin son fıkrasının son cümlesi (Motorlu araçlar hisseli ise, sahipleri hisseleri nisbetinde hukuken sorumlu olurlar) ifâdesini taşıyan yeni bir hüküm getirmektedir.

Gerekçesinde: (Tatbikatta şoför, aracın mülkiyetine küçük bir hisse ile ortak edilmekte ve böylece araç sahibi durumuna sokulmaktadır. Maddî ve ölüm dahil bedeni zararların ödenmesinden, aracın hisseli olmasına rağmen tek bir şahsın mahdud imkânlarıyla sorumlu tutulması, gayeye uygun sonuç vermemektedir) denilmektedir.

Gerekçede belirtilen aksaklık vârit ise de hüküm maksadın âksine gözetilen mes'uliyeti bölüp parçalıyarak müşterek ve müteselsil mes'uliyet esasını bertaraf etmektedir.

Binaenaleyh, maksada uygun düşecek hüküm fıkrası olsa olsa ancak, (hisseli olan motorlu taşıtlarda hisse sahipleri müştereken ve müteselsilen sorumludurlar) suretinde ifâde edilmek gerekir. Bunun tatbikat yönünden amelî bir faydası da, hisse sahiplerini hayli ince ve çetrefil tarafları bulunan müşterek sigorta, çifte sigorta hükümleriyle karşılaşmaktan ve ayrı ayrı polişe tanzim ettirmek külfetinden vâreste kılmasıdır.

5 — Tasarının 54. maddesi, mer'î kanununun 232 sayılı kanunla değiştirilmiş 51. maddesinin, taşıtın, müteharrik makinenin veya lâstik tekerlekli traktörün devri halinde (aracın yeni sahibi aracı devraldığı, sigortacı ise devre muttali olduğu tarihten itibaren 20 gün içinde ilgili trafik şube veya bürosuna haber vermek suretiyle sigorta muamelesini feshedebilir) mealindeki akdın serbestisi prensibine tamamen uygun surette yalnız sigorta şirketlerine değil, sigorta ettirenlere de şâmil, iki taraflı tanınmış fesih hakkına dair hükmü kaldırmaktadır.

Gerekçe, bu temel hukuk esasını kaldırmak için asla yeterli değildir. Hiç kimse, istemediği şahısla akdi yapmağa veya devam ettirmeğe zorlanamaz. Kaldı ki, fesih hakkının kullanılması aynı trafik sigortasını tekrar yaptırmak mecburiyetini ref'etmemektedir; sosyal emniyet mülâhazası yine bâki ve mahfuzdur.

Binaenaleyh (Motorlu taşıtın yeni sahibi, bunu devraldığı, sigortacı ise devre muttali olduğu tarihten itibaren 20 gün içinde ilgili trafik şube veya bürosuna haber vermek suretiyle sigorta mukavelesini feshedebilir) mealinde mütenazır bir hükmün, tasarının 54. maddesine eklenmesi icap eder. Hukukî mes'uliyete ait temel prensip görüşümüz muvafık görülürse (sahip) yerine (işleten) teriminin ikamesinin, tabiiyle gerekeceği izâhtan vârestedir.

6 — Tasarının 56. maddesi, mer'î kanunda bu maddenin mütenazırı olan 53. maddenin birinci fıkrasını aynen aldığı halde «Şu kadar ki, sigortacı, sigortaya ait kanunî hükümlerce ödediği miktarlar için, azaltma veya kaldırmağa izinli olduğu nisbette sigorta ettiren aleyhine rücu edebilir.» ikinci fıkrasını kaldırmış, gerekçesi de (anlamı açıktır) dan ibâret bulunmuştur. Tâbir câizse rücu hakkına müteallik dünya sigorta hukukunda kabul edilmiş bir temel hakkın kaldırılması ancak anlamsız olabilir. Sürücü, sahip veya müstahdem alkollü olacak, ehliyetsiz olacak ve bundan dolayı bir kazaya sebebiyet verilecek, hatta daha ileri giderek kaza kasden veya hiyleli surette ika edilmiş bulunacak; bu yüzden sigortacı kanun hükümlerince zarar gören üçüncü şahıslara karşı ödemeğe mecbur bulunduğu tazminat miktarınca, ona bu fiil ve hareketleriyle sebebiyet vermiş sorumlularına karşı rücu hakkını kullanamayacak. Bu tarz düşünce aslında hukuk kurallarına aykırı düşmekle beraber evvelce bu hakkı teslim eden rücu hakkı hüküm fıkrasının kanun koyucusu tarafından bu kez tasarıdan çıkarılması ister istemez adalet cihazını tereddüde sevkedebileceği düşünülürse, yine de kaldırılan hükmün iadesinden başka hayırlı bir sureti hal hatıra gelmemektedir. Nitekim mehzaz kanununun 50. maddesinin 2. fıkrası da bu haklı görüşümüzü teyit etmektedir:

«En revanche, l'assureur a un droit de recours contre le preneur d'assurance dans la mesure où il aurait été autorisé à refuser ou à réduire ses prestations d'après le contrat ou la loi sur le contrat d'assurance.»

Ancak kaldırılan hükmün iadesinde (kanunî hükümlerce ödediği miktarlar için) ibâresinde «kanunî hükümlerce» kelimelerinden hemen sonra (zarar gören üçüncü şahıslara) ibâresinin ilâve edilmesi, hükme daha ziyade aydınlık getirmesi itibariyle faydalı ve lüzumludur.

7 — Tasarının 55. maddesinin başındaki (Araçların malî sorumluluk sigortalarına) ibâresinin sonunda bulunan (sigortalarına) kelimesinin (sigortalarında) suretinde düzeltilmesi lâzım gelmektedir.

8 — Mer'î kanununun 232 sayılı kanunla değiştirilen 54. maddesinde trafik sigortalarının vâdelerinde otomatik (kendiliğinden) yenilenmesi öngörülmediği halde tasarının 57. maddesi, sigorta mukavelesinin bitiminden en az 8 gün içinde taraflardan biri diğerine fesih ihbarında bulunmadıkları takdirde (sigorta mukavelesinin aynı şartlarla yenilenmiş) sayılmasını öngörmektedir.

Aynı maddenin 2. fıkrasında «sigorta ücretinin bir ay içinde ödenmesi» mecburiyeti vaz'edilmekle beraber bu mecburiyete ademi riayetle sigorta mukavelesine tesiri, diğer bir deyimle sigorta mukavelesinin münfesih hâle gelip gelmeyeceği, gelecekse sigortacının buna dair trafik şube veya bürolarına ihbar mükellefiyeti ve bu ihbarın, yeni mu-

kavelenin akdine imkân sağlamak üzere tanınacak hüküm ifâde etme müddet veya mehli, sigortacının ihbar mükellefiyetini atlamış veya unutmüş olması hallerinde sorumluluğunun devam edebileceği azami süre hakkında maddede hiç bir hüküm yer almamıştır.

Bu boşluklar doldurulmadan otomatik teccidin bahis konusu olmayacağı âşikârdır. Kaldı ki mer'î kanunun 57. maddesinin mütenazırı olan 54. maddenin tatbikinden bugüne kadar herhangi bir mahzur da müşahede edilmemiştir. Müşahede edilebilen tek mahzur fesih veya yenilenmemenin trafik şube ve bürolarına vaktinde ihbar edilmemiş veya ihbarın tamamen unutulmuş veya atlanmış olması neticesinde mes'uliyetlerinin bazı hallerde gayri muayyen müddetle devamı sebebiyle, bizzat sigorta şirketlerinin zarar görmüş bulunmasından ibârettir.

Bu mahzurun da, sigortacıya ait mes'uliyetin, ihbar mükellefiyetine riayetsizliğin taallük ettiği trafik poliçesinin süresiyle mahdut ve mukayyet tutulmak suretiyle izâlesi mümkün ve bu takdirde tasarının 57. maddesiyle değiştirilen mer'î kanunun 54. maddesini muhafazanın da en sâlim yol alacağı kolayca anlaşılır.

Eğer mutlaka bir yenilik getirilecekse o da münhasıran dahili sigorta fonlarınınca ödenen tazminat sebebiyle bu fonu tesis edenlerin müstahdemleri olan sürücülere karşı mahkemece hükme bağlanmaksızın rücu haklarını kullanma ve bu bahane ile maaş ve ücretlerinden tevkiyat yaparak, ödedikleri tazminatı fukara müstahdemlerinden keyfi ve indî bir takdirle istirdada kalkışmamalarını temine matûf bulunmak iktiza eder ve böyle bir hüküm ilâvesi şüphesiz hakka ve adalete de uygun düşer.

9 — Tasarının 58. maddesinin birinci fıkrası (**Sigorta şirketleri, birikişi raporunun organlarına tevdiini müteakip, kaza sebebini ayrıca araştırmaksızın** belirtilen kusur nisbetinde hak sahiplerine malî sorumluluk sigortasıyla temin edilmiş **meccurî hadler dahilinde** kalan zararları on gün içinde ödemekle mükelleftirler. Bu süre içinde ödenmezse, mahkemece zararın iki misli ödenmesine hükmolunur) metnini taşımaktadır.

Öte yandan tasarının 60. maddesinin J fıkrası, 58. maddenin birinci fıkrasına aykırı hareket eden sigorta şirketlerini, 1000 lira para cezasına çarptırmakta; 62. maddenin son fıkrası gereğince yapılacak itirazın sâbit görülmemesi hâlini 500 liradan aşağı olmamak üzere hafif para cezasıyla müeyyidelendirmekte; 3 gün içinde ödenmeyen kesinleşmiş tazminatların 5 misli olarak 6183 sayılı amme alacaklarının tahsili usulü hakkında kanun hükümlerine göre Maliyece tâkip ve tahsil olunacağı emrolunmaktadır.

Genel bütçeye dahil dairelerle mülhak bütçeli dairelere, özel idarelerle belediyelere bağlı işletmeleri, hem de döner sermayeli kuruluşları ilâve etmek suretiyle sigorta teknik ve esaslarıyla bağdaşmayan dahili fon sistemini tatbikatta genişletmekte ve ayrıca, ihtiyarı olan dahili fon sistemini, hükmün sonunu (tesis edebilir) yerine (tesis edilir) ibâre - siyle bağliyerek mecburi hâle getirmektedir ki bu hüküm, başta karma ekonomi sistemi içinde özel sektöre ve binnetice sigortacılığımızda özel hukuk sigortacılığımıza ağırlık veren hükümetimizin, ilkönce iktisadi programına aykırıdır.

Kaldı ki, motorlu taşıt adedi dahili fon tesisine müsait olmıyan ve dahili fonla trafik sigorta ihtiyaçlarını karşılamaya yeterli teşkilâta sahip bulunmıyan bu kabil müessese ve teşekkülleri, filen yapamıya - caklarını yapmaya zorliyerek sebepsiz yere yeni bir sosyalizasyonu teş - vik ve terviç etmektedir.

Kanaatimizce yukarıda 8. maddenin sonunda ve 9. maddenin (a) bendinde mahzurları açıklanan dahili sigorta fon sisteminin genişletil - mesi değil, bugünkü tatbikat çerçevesi içinde dahi mutlaka ıslahı zaru - ri bulunmakta ve nitekim ikinci beş yıllık plânın tedbir kararları meya - nında bu ıslah lüzum ve zarureti teyid edilmektedir. Bu sebeple mer'î kanunun 56. maddesinin 2. fıkrası, tasarının 59. maddesinin 2. fıkrası - na her yönden müreccah görülmüştür.

11 — Trafik kanunumuzda kabul edilen kusursuz mes'uliyet pren - sibinin dayanağı; motorlu taşıtların, aslen kazalı vasıtalar sayılmasıdır. Ama kazalı vasıtalar sayılan motorlu taşıtların hiç değilse birbirine kar - şı İka edebileceği, bedeni zararlar dışında kalan maddî zararlarda u - mumî hükümlere dönülmesi zaruridir. Nitekim mehaz kanunun 39. mad - desinin sonuncu fıkrası, bu yolda sarıh bir hüküm sevketmiştir.

«Quand au dommage matériel, il est réglé d'après le Code des obligations.»

Yani, «Maddî zarara gelince, Borçlar Kanununa göre işlem yapılır»

Böyle bir hükmün, bizim kanunumuzda da yer alması, kasko sigor - talarını yaptırmıyanların trafik sigortalarından muvazaa yoluyla fay - dalanmalarını önlemeye yarıyacak ve bu noktadan kusursuz mes'uliyet prensibinin ruh ve maksadına sadakat gösterilmiş bulunulacaktır.

Ümit ve temenni olunur ki yukarıda bütün ayrıntılarıyla izâhına çalışılan görüşmelerimiz tasarıyı hazırlıyan İçişleri Bakanlığımızca da haklı ve isâbetli görülerek kabule mazhar olabilsin.

İKTİSADİ VE MALİ KONJONKTÜR

Hazırlayan : Yıldırım KILKIŞ

İş Hayatı :

İnşaat mevsimi, baharın gelmesi ve kötü hava şartlarının geride kalması dolayısıyla canlanmıştır. Bu canlılık muhakkak ki inşaat malzemesi sanayiinde iş hayatında beklenen hareketi getirecektir. Ancak memleketimizin ekonomik bünyesinde ziraatin hakim olması, her yıl içinde bulunduğumuz bu aylarda bir durgunluğun hissedilmesine sebep olmaktadır. Memleketimiz için yaz konjonktürü devresinin bu bakımdan başlamış olduğunu kabul etmek gereklidir. Mart ayının vergilerin ödenmesi devresi olması dolayısıyla, iş hayatının likidite imkânları zayıflamış bulunmaktadır. Zaten mensucat sanayii gibi, uzun vadeli bonolarla ticarî muamelelerin yaygın olduğu iş kollarında bu likidite darlığının nasıl tesir edeceği biraz da endişe ile beklenmektedir. Mensucat alanında, işletme yöneticilerinin bu konuda tedbir almaları gerekir.

İş hayatının gelişmesi ile ilgili diğer bir gösterge de kurulan yeni firmaların sayısıdır. Bu alanda, İstanbul Sanayi Odası Dergisine göre, 1968 Şubat ayında, 38 yeni sanayi firmasının iş hayatına katıldığı anlaşılmaktadır. Toplam olarak TL. 16.250.843.- sermaye ile 710 kişiye iş imkânları arzeden bu yeni sanayi kollarından başka, İstanbul Ticaret Odasına Şubat ayında 391 ticarî firma kaydolunarak faaliyete başlamıştır. Buna mukabil 310 firma ticareti terketmiştir.

Yaz konjonktürünün tesirile durgunluk devresine girmesi beklenen iş hayatının canlanması için Hükümetin yeni yatırımları sür'atle gerçekleştirecek tedbirleri alması yerinde olacaktır.

Belediye ve Senato seçimleri telâş ve hazırlıkları içinde bu yoldaki tedbirlerin ihmâl edilmemesi arzuya şâyandır.

Çalışma Hayatı

Yeni iş sahalarının açılmasına rağmen çalışma hayatında işsizlik probleminin gittikçe önem kazandığı anlaşılmaktadır. Diğer bir ifade ile iş arayanların sayısı iş imkânlarından daha hızlı artmaktadır. Resmî istatistiklere göre, 1967 Ocak-Kasım devresinde, 1966 nın aynı devresine nazaran işsiz sayısı % 13,1 artmıştır.

Dış ülkelerde çalışmaya giden işçi sayısında da önemli gerilemeler olmuştur. 1967 Ocak - Kasım devresini 1966 yılının aynı 11 aylık devresile mukayese edersek, gerilemenin % 75,1 olduğu görülür. Batı Almanya ve Hollanda'ya giden işçi sayısı çok azalmış, fakat Avusturya ile İsviçreye gidenlerin sayısı artmıştır.

Memleketimizin ekonomik kalkınmasında yatırımların önemi ve dolayısıyla işgücüne olan ihtiyaç malûm iken, işsiz sayısının devamlı artış göstermesi bir fasit daire meydana getirmektedir. Bu fasit daireyi bozacak etken muhakkak ki işgücünün kalitesidir. Eğitim ve tecrübe noksanlığı, vasıfsız işgücü arzının çoğalmasına sebep olmaktadır. Bu konuda resmî ve özel sektör müesseselerinin kısa ve uzun süreli eğitim imkânlarını sür'atle ve işbirliği yaparak arzetmeleri konusu önemle ele alınmalıdır.

Önümüzdeki bir kaç aylık devrede ekonomik durgunluğun etkisile işsizliğin artması beklenmektedir.

Fiyatlar :

Yaz konjonktürü içinde, fiyat hareketlerinin frenleneceği tahmin edilmektedir. Ancak bu duruma tesir edecek olan devlet harcamalarının gelişmesidir. Talep genel seviyesi üzerinde etkisini gösterecek olan böyle bir gelişme yeni fiyat artışlarına sebep olacaktır. Bununla beraber, geçmiş yıllardaki eğilim, genellikle yaz aylarında fiyat hareketlerinin yavaşlaması yolunda olduğundan, bu yıl da aynı istikâmette bir manzara beklenebilir.

İthalâtta uygulanan % 10 damga resminin geçen ay % 15'e çıkarılmasının, ithâl malları piyasa fiyatlarını fazla etkilemeyeceği sanılmaktadır. Libere mallarda fiyatlar genellikle arz talep dengesinde teşekkül ettiğinden damga resmindeki artışın fiyatlara in'ikâsı beklenirse de, ithalâtımızın yarısından fazlası tahsisli ithâl malları ile Anlaşmalı Memleketlere tanınan kontenjanlara bağlı mallar olduğundan, bu malların piyasa fiyatı, esas itibarile arzın etkisindedir. Kanaatimizce bu fiyat, maliyetin bir hayli üzerindedir; dolayısıyla damga resmindeki artışın bu malların piyasa fiyatını etkilememesi normal görülmektedir.

Para, Mevduat, Kredi Hacmi:

Tedavüldeki banknot, toplam para arzı, mevduat ve kredi hacimlerinde artış, elde edilebilen resmî istatistiklere göre, devam etmektedir. Ancak Mart ayında devlet kasasına intikâl eden para dolayısıyla, tedavülden külliyetli miktarda paranın eksilmesi normaldir. Bu durum, devlet harcamaları ile tekrar dengeye gelinceye kadar geçecek zaman zarfında likit para sıkıntısı hissedilebilir.

Mevduat artışı, 1967 yılı sonu itibarile 1965 ve 1966 yıllarile mukayese edilirse, 1967 yılındaki artış hızının azaldığı görülmektedir. 1965 te % 21,6, 1966 da % 22,5 olan artış, 1967 de % 13,7 olmuştur.

Banka kredilerinde artış devam etmektedir. Bu durumun, diğer yıllardaki gelişmelere bakarak, devam edeceğini söyleyebiliriz. Ancak bu artışın Temmuz - Ağustos aylarına kadar yavaşlıyacağı, Eylül'den itibaren hızlanacağı beklenmektedir.

Devalüasyon :

İhracatımızın artması için devalüasyon zaruridir, değildir derken, bir nev'î devalüasyon memleketimizde gerçekleşiverdi. Bu da yeni bir kurun turist dövizine uygulanması ile oldu. Paramızın serbest piyasa fiyatı, 1 dolar = 12 lira civarında olduğundan memleketimize gelen turistlerin doları 9 liradan bozdurmak istemiyecekleri tabii idi. Bu gerçeğin kabul edilmemesi dolayısıyla, çeşitli kanunî yasaklara, ağır ceza tehditlerine rağmen, devletin turizm gelirleri gelişmemekteydi. Aynı tutum yıllarca evvel İtalya'da da denenmiş, fakat hiç bir zaman olumlu sonuç vermemişti. İktisadî kanunlar, hukukî kanunlardan daha kuvvetli olduğundan, cezaların ağırlığı sadece ilgili malın fiyatını arttırmaya sebep olmaktan ileri gidememek-

tedir. Bu sebeple memleketimizde de doların 12 TL. ndan bozdurulmasını sağlamak üzere, dolar başına 3 TL. iade ödenmesi 4 Mart 1968 tarihli Resmî Gazetede yayınlanan bir karar ile yürürlüğe konmuş bulunmaktadır. Devalüasyonu, paranın dış kıymetinin resmen düşürülmesi diye tarif edersek, turist dövizini için tanınan bu döviz kuru ile kısmî bir devalüasyon gerçekleşmiştir. Hâlen resmî kur, işçi dövizini kuru ve turist dövizini kuru diye üç ayrı kur'un uygulanması, gerçekte işçi dövizlerinin de turist dövizini kanalına akmasına sebep olabilecektir.

Turist dövizine tanınan dolar başına 3 TL. farkın olumlu sonuç vermesini temenni ediyoruz. Ancak ihracat ve ithalât için tanınan resmî kurun, sadece ihracat için uygulanabildiği, ithalâtta ise dış alımların serbest piyasa rayicine göre muameleye tâbi tutulmasının mümkün olabileceğini düşünürsek ihracat mevsimine doğru ticarî kur'umuzda da, turist dövizine benzer bir uygulamanın gerekeceği tahmin edilebilir.

Altın Buhranı:

Dünyada geçirdiğimiz devrenin en önemli malî olayı altın buhranı olmuştur. 31,1 gram (bir ons) altının, 1935'ten beri 35 dolar olarak tespit edilen doların altın paritesini zorlayan durumlar, Amerika Birleşik Devletlerinde gelişmiştir. A.B.D. altın stokları, özellikle Vietnam savaşı dolayısıyla azalmış, tediye bilânçosu açık vermeye başlamış ve enflasyonist bir eğilim belirlemiştir. Diğer taraftan Fransa'nın son yıllarda milletlerarası ödeme sisteminin dolar yerine altına dayanması gerektiği yolundaki ısrarı, son buhranın ortaya çıkmasında tesirli bir rol oynamıştır.

Mart ayı içinde Avrupa borsalarında altın satışlarının çok hızlanarak fiyatların yükselmesi şeklinde de tezahür eden buhran, 15 Mart 1968 günü Londra Altın Borsasının muvakkaten kapatılmasına sebep olmuştur. Altın Pool'una dahil memleketlerin Merkez Bankaları Güvernörleri duruma bir çare bulmak üzere Mart ayının üçüncü haftasında Washington'da toplandılar. Alınan kararlara göre, altın satışında ikili bir sistem uygulanması yoluna gidilmiştir. Bu sistem, altın'ın para otoriteleri arasındaki resmî alım satımında 35 dolarlık fiyatın muhafazası, serbest piyasalarda altın alım satımının arz ve talep esasına göre yapılması şeklinde uygulanmaktadır. İkili fiyat sisteminin esaslı bir tedbir olmadığı ve A.B.D. nin tediye bilânçosunda denkleşin sağlanması gerektiği ifade edilmektedir. Bununla birlikte, altın fiyatlarındaki düşme şimdilik buhranın atlatıldığı bir işarettir.

Doların durumunun ve altın üzerindeki spekülasyonların, memleketimize olacak çeşitli etkileri sebebiyle dikkatle izlenmesi gerekmektedir.

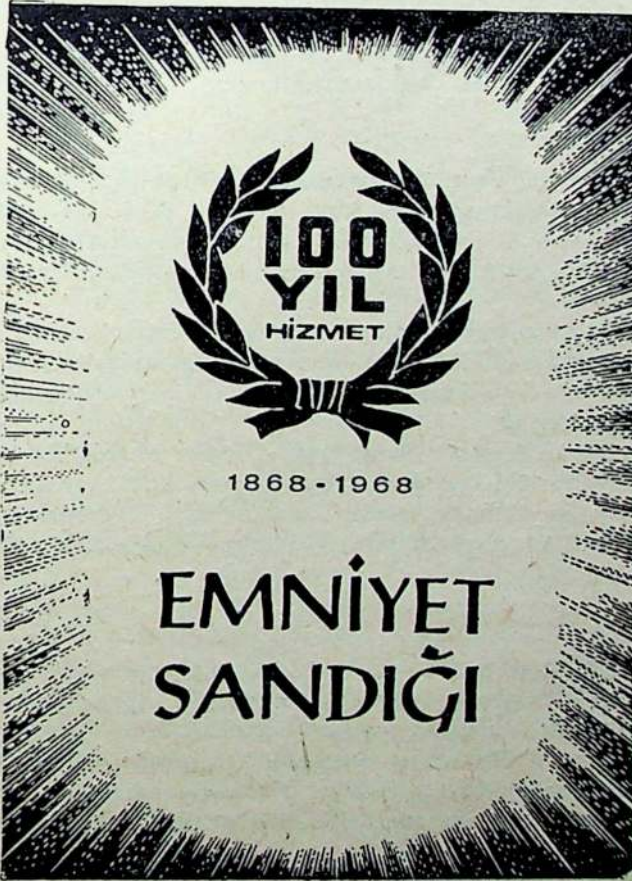
Sermaye Piyasası :

Adana'nın, Memleketimiz sermaye piyasasının gelişmesinde önemli rolü devam etmektedir. SASA sun'î ve Sentetik Elyaf Sanayii A.Ş. nden sonra Güney Sanayii A.Ş. nin 10 milyon TL. tutarındaki tahvilleri Mart ayı içinde satışa çıkarılmış ve Memleketimizin önemli bir Bankasının garantisi altında, tamamen plâse edilmiştir. Para temini bakımından işadamları çevresinde ilgi ile takibedilen bu gelişmelerin çoğalmasında bankaların ticarî faiz hadlerinin düşürülmesi sonucunu ortaya çıkaracaktır. Bu bakımdan geçen sayımızda belirtildiği gibi, sermaye piyasası imkânlarının gelişmesi, halka açık şirket tipinin yayılması ve faiz hadlerinin düşme eğiliminin gerçekleşmesi, Memleketimiz ekonomist' için beklenen olumlu bir olaydır.

Yatırımlar :

1967 Ocak - Kasım devresini kapsayan 11 aylık devrede, 1966 nın aynı devresine nazaran inşaat yatırımları % 8,9 oranında gelişme göstermiştir. Bu suretle 1967 yılının 11 ayında bu alandaki toplam yatırımlar 3.671.900.000.- TL'ni bulmaktadır. 1967 nin son ayı ile 1968 nin kış aylarında mevsim tesirile gerilediği tahmin edilen inşaat yatırımlarının içinde bulunduğumuz aydan itibaren hızla artması beklenmektedir.

Yabancı sermaye yatırımlarına gelince, 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu dahilinde, 1967 yılı Aralık ayında 64.900.000.- TL. lık yatırım miktarı Bakanlar Kurulunca müsaadeye bağlanmış bulunmaktadır. 1966 Aralık ayında bu rakam 1.400.000.- TL. idi. 64.900.000.- TL. lık yatırım müsaadesinden 1967 Aralık ayında fiilen getirilen sermaye miktarı 2.100.000.- TL. dir. Yatırım talebinde bulunarak gerekli müsaadeyi alan firmaların ön çalışmaların sonucuna göre fiili yatırımlarını gerçekleştirmeleri, memleketimizin iş hayatında olumlu tesirler yaratabilir.

I. PIYASA HABERLERİ :

A. İç Ticaret:

Geçen sayımızda belirttiğimiz gibi Mart ayı, beklenen durgunluk devresini tamamen hissettirmiştir. Ayrıca Kurban Bayramı tatili, Borsa muamelelerinde yaşanmaya tesir etmiştir. Adana pamuk piyasası kısmî bir canlılık gösterdikten sonra, tam bir durgunluk devresine girmiştir. Bu durumun Nisan başından itibaren biraz değişmesi beklenmektedir, zira gerek mahallî fabrikaların yaz mevsimi için mübayaalarının, gerekse ihracat satışları dolayısıyla yapılan bağlantıların piyasada canlılık yaratacağı ümit edilmektedir.

Giresun fındık piyasası da aynı durumdadır.

İç piyasalarda hareket yaratması beklenen husus, kamu teşekküllerinin II. Beş Yıllık Kalkınma Plânı ile ilgili yatırımlarıdır.

B. Dış Ticaret :

1967 yılına ait 12 aylık resmî istatistikler 1967 de ihracatımızın, 1966 ya nazaran % 6,5 arttığını, ithalâtımızın ise aynı devrede % 4,7 gerilediğini bildirmektedir. Bu durum dış ticaret açığımızın azalması bakımından olumlu ise de, 1967 yılında yine 162.002.000.- dolar dış ticaret açığımız olmuştur. Bu rakam 1966 yılında 227.761.000.- dolar idi.

1968 Mart ayı içinde Çukurova'dan 140.000 ton pamuk ihracı için bağlantı yapıldığı, bu miktarın ancak Nisan'da gerçekleşeceği anlaşılmaktadır. Fındık ihracatı ise, geçen devrede 5000 tonu geçmiştir. Bu şekilde üretici elinde fındık stoku hemen hemen kalmamıştır.

İthalât bakımından hareket daha ziyade açılan akreditiflerin gerçekleşmesi şeklinde görülmektedir. Bu konuda en önemli olay, ithalde alınan damga resminin % 5 arttırılmasıdır. Bu zammın tahsisli ithal malları fiyatlarına tesiri olmasa da liberasyon yolu ile ithal edilen malların fiyatlarına kısmen tesir etmesi beklenmektedir.

C. Sanayi :

Memleketimizde geçen aylar zarfında geliştiği müşahade edilen sanayi faaliyetlerindeki hareket devam etmektedir. Yarımcı'da Sümerbank'ın açtığı Seramik Fabrikasının çalışmaya başlaması ve Bursa'da Koç Holding'in 25 milyon TL. sermayeli TAT Konserve Fabrikasının temelini atılmasıyla iki büyük tesisin sanayi alanına katılması sağlanmaktadır. Ayrıca Karaman Mensucat Fabrikasının yılda 800 bin ton ham bez ve 200 bin ton iplik imâl etmek üzere faaliyete başladığı öğrenilmiştir.

İstanbul'da, Sanayi Odasının kayıtlarına göre, 1968 Şubat ayında kurulan 38 firma 710 işçiye çalışma sahası açmaktadır. Bu firmalardan 6 sı mensucat, 13 ü metal sanayii, 13 ü kimya sanayii, diğer 6 sı ise muhtelif sanayi kollarındadır.

Bu firmalardan en önemlileri ağaç mamûlleri ve parke, soğutma sanayii mamûlleri, karton ve mukavva kutu imalinde çalışacaktır.

II — PİYASA HAREKETLERİ :

A. Dokuma Sanayii Mamûlleri :

1) Yünlü Dokuma :

Yünlü dokuma piyasası, genel piyasa durumuna uyarak yavaşlamıştır. Bununla beraber fiyatlar sabittir. Nisan devresinde mevsim tesiri başlayacağından yünlü piyasasının tekrar eski canlılığını bulması beklenmemektedir. Ancak yazlık çeşitler ile viskonlu tiplerin daha ucuz bir seviyede piyasaya hareket getirmesi normaldir.

2) Pamuklu Dokuma :

Yazlık çeşitler içinde stokların arttırılmasına çalışılmaktadır.

Fiyatlarda değişiklik olmamıştır ve talebin beklenen canlılığı biraz yükselme tevhit edebilir. Ancak ödeme vadelerinin uzaması dolayısıyla, ciroyu arttırmak için miktar iskontosuna gidilmektedir. Hâlen yaz mevsimine intikâl devresi içinde bulunan pamuklu dokuma piyasasının genel eğiliminin Mayıs'tan itibaren belli olaçağı ümit edilmektedir.

B. İnşaat Malzemesi :

1) Yuvarlak Demir :

Yuvarlak demir piyasasında mal arzı boldur. Bu durum ince tiplerde 5 kuruş, kalın tiplerde 2-3 kuruş fiyat gerilemesine sebep olmuştur. Fabrikalara verilen tahsis miktarı kapasitelerinin % 40 ını bulmuştur ki, bu son devrelerin en yüksek rakamı sayılmaktadır.

Macaristan'dan gelecek kütüklerin Nisan başında gümrüklerden çekilmesi beklendiğinden bu piyasanın istikrarlı bir arza kavuşacağı, inşaat mevsiminin talebe yapacağı tesir dolayısıyla fiyatların da istikrarlı kalmaya devam etmesi normal görülmektedir.

1968 Mart ayı sonu itibarile serbest piyasada yuvarlak demir fiyatları şöyledir:

6 mm. firkete 200 kuruş, 6 mm. kangal 190 - 195 kuruş, 8-10 mm. kangal 190 kuruş, 12 mm. kangal 188-190 kuruş, 14 mm. kangal 185 kuruş, 16-22 mm. kangal 180-182 kuruş.

2) Profil Demir :

Profil demir piyasasında hareket devam etmektedir. Ancak arzın iki sebepten bollaşması fiyatlarda 10 kuruş kadar gerileme olmasını sağlamıştır. Bu sebeplerden birisi Anlaşmalı Memleketlerden 300.000 dolarlık ithalâtın peyderpey gerçekleşmesidir. Diğer ise, Karabük fabrikalarının lama demiri imâl ederek piyasaya 187 kuruştan arzetmesile husûle gelmiştir. Özel haddehanelerin lama demiri fiyatlarının 10 — 15 kuruş gerilemesine sebep olan bu durum üzerine, özel haddehaneler lama imalâtını bırakarak diğer çeşitlere yönelmişlerdir ve bu tutum arzın bollaşmasına yol açmıştır. 1968 Mart sonu itibarile fabrika fiyatları şöyledir:

	Köşebent	T demiri
20 x 20 x 3	Yok	—
25 x 25 x 3	210 Krş.	250 Krş.
30 x 30 x 3	210 Krş.	250 Krş.
40 x 40 x 4	220 Krş.	250 Krş.
50 x 50 x 5	210 Krş.	250 Krş.

Evvelki devreden tahmin olunan gerilemeler gerçekleşmiştir ve arzın yeterliği dolayısıyla, cüz'î fiyat indirimleri dahi beklenmektedir.

3) Çimento :

Çimento fiyatları inşaat mevsiminin tam manâsile başlamamasına rağmen biraz daha yükselmiş ve 12,50 TL. nı bulmuştur.

Görünüş itibarile spekülâtif bir fiyat artışı mahiyetinde olan bu durumun nasıl önlenebileceği kesinlikle bilinmemekle beraber geçen yıl 70.000 ton olan tevzi satışlarının, bu yıl 200.000 tona yükseltileceği ifade olunmaktadır. Ayrıca tevzi malı çimento torbalarının ayrı renkte olacağı ve üzerine «Tevzi malıdır» ibaresinin yazılacağı öğrenilmiştir.

Canlılığı mevsim itibarile artan çimento piyasasında, iyi bir tevzi sisteminin uygulanmasıyla fiyat artışlarının geçen yıl seviyesine çıkmaması arzu edilmektedir.

Beyaz çimento satışları ve fiyatları istikrarlıdır. Pınarhisar fabrikası kampanyaya başlamış olup, torba fiyatları 32,50 — 35 TL. dir.

4) Karo Fayans :

Piyasa durgun geçmiştir. Nisan devresinde canlanma beklenmekteyse de, arzın bol olması, istikrarlı fiyatların devamını sağlayacaktır.

5) Kereste :

Kereste piyasasının, inşaat mevsimi dolayısıyla Nisan devresinde hareketlenmesi beklenmektedir. Arz yeterli, fiyatlar ise istikrarlı, fakat yüksektir.

6) Pencere Camı :

Pencere camı piyasasında durgunluk devam etmektedir. Çayırova fabrikasının üretimi yeterli olup, teslimat normaldir. Fiyatlarda bir değişiklik yoktur. Bu durumun Nisan içinde de devam etmesi beklenmektedir.

Buzlu cam piyasası da normal canlılığına devam etmektedir. Toptan satış fiyatı 25.- TL. sıdır. Bu piyasada bir değişiklik beklenmektedir.

C. Gıda Maddeleri :

1) Bakliyat ve Piriç :

Bakliyat piyasası Mart devresinde yavaşlamış, fiyatlar 5 — 10 kuruş gerilemiştir.

Fasulye Dermason 375 — 430 Krş., Battal 290 — 320 Krş., Barbunya 180 — 230 Krş., yeşil mercimek 230 - 260 Krş., kırmızı mercimek 200 Krş., nohut 230 kuruştan muamele görmüştür.

Fiyat hareketlerinin Nisan içinde olmayacağı ve piyasanın istikrarlı devam edeceği umulmaktadır.

Piriç piyasasında da durum bakliyat gibidir. Bazı cinslerde 5 kuruş gerileme olmuştur. Bersani 255 — 265 Krş., Karolin 280 Krş., Violin 240 — 295 kuruştan muamele görmüştür. Nisan devresinde piriç piyasasında yeni bir hareket beklenmemektedir.

2) Zeytinyağ ve Diğer Nebatî Yağlar :

Margarin piyasasında durum canlıdır ve fiyatlar da biraz yükselme görmüştür. Yemeklik margarinler 585 — 680 kuruştan, kahvaltılık margarinler 725 kuruştan satılmaktadır. Ayçiçeği yağı 560 — 570 kuruştan, pamukyağı ise 570 — 585 kuruştan muamele görmüştür. Arz yeterli olmakla beraber talep fazladır, bu durumun fiyatlara tesiri beklenmektedir.

Zeytinyağ piyasası durgundur, fiyatların yüksek olmasının bu duruma sebep olduğu sanılmaktadır. Ekstra ekstra cinsler 830 — 875 kuruştan, I. Kupe 700 — 715 kuruştan satılmaktadır. Diğer nebatî yağ fiyatlarının yükselmesinin zeytinyağ piyasasına hareket getirmesi beklenmektedir.

3) Beyaz Peynir :

Piyasa durgunlaşmıştır, bunun sebebi muhtemelen fiyatlardaki yükselmelerdir. 1968 Mart ayı içinde, tam yağlı tenekesi 160 — 180 TL. sından, yağlı tenekesi 130 — 145 TL. sından, yarım yağlı 100 — 110 TL. sından muamele görmüştür. Nisan içinde fiyat artışı beklenmemektedir.

D. Altın Fiyatları :

1968 Mart ayında altın fiyatlarının seyri şöyledir (TL.)

	Cumhuriyet	Reşat	İngiliz
4.3.1968	105,25	182,—	127,50
14.3.1968	108,—	185.—	129.—
18.3.1968	121.—	186.—	132.—
25.3.1968	111.—	186.—	130.—

E. Toptan Eşya Fiyatları İndeksi :

1958 = 100 itibarile İstanbul toptan eşya fiyatları indeksi, 1968 Şubat ayında 159,6 olmuştur. 1968 Ocak ayı indeksi 159,9; 1967 Şubat ayı indeksi ise 157,4 idi.

F. Dış Ticaret :

1) İhracat :

Resmî istatistiklere göre 1967 Aralık ayı ihracatımız 77.101.000.- dolardır. 1966 Aralık ayında bu rakkam 79.956.000.- dolar idi. 1967 Ocak - Aralık devresini kapsayan 12 aylık ihracatımız 522.667.000.- dolardır. 1966 yılına nazaran ihracatımızın yıllık artışı % 6,5 veya 32.159.000 dolardır.

1967 Yılına ait toplam ihracatımızda 1966 yılına nazaran artış, balıklar, meyveler, hayvan yemleri, tütün, yün, kıl, pamuk ve diğer fasıllar kalemlerinde olmuş, buna mukabil, canlı hayvanlar, süt müstahsalâtı, yumurta, hayvanî iptidai maddeler, sebzeler, hububat, yağlı tohumlar, boya ve debagat maddeleri, şeker ve mamulâtı, sebze, meyve ve müstahzaratı, maden cevherleri, akaryakıt, debagat ve boyacılık hülâsaları, deri ve köseleler, ağaç ve mamulâtı, bakır kalemlerinde ise azalma görülmüştür.

Memleketler itibarile 12 aylık ihracatımız, Batı Almanya, A.B.D., Fransa, Irak, İsviçre, İtalya, Japonya, Lübnan, Macaristan ve Rusya'ya artmış; Doğu Almanya, Belçika - Lüksemburg, Hollanda ve İngiltere'ye azalmıştır.

2) İthalât :

1967 Aralık ayında ithalâtımız 63.018.000.- dolar olmuştur. 1966 Aralık ayında ithalâtımız 69.628.000.- dolar idi. 1967 Ocak-Aralık devresini kapsayan 12 aylık ithalâtımız 684.669.000.- dolardır. 1966 yılına nazaran ithalâtımız 33.000.000.- dolar, yani % 4,7 gerilemiştir.

1967 Yılıın toptan ithalâtımızda, 1966 yılına nazaran artış, canlı hayvanlar ve hayvan mahsülleri, organik kimyevî müstahsallar, ispençiyarî müstahsallar, gübreler, kauçuk ve mamulâtı, deri ve kösele mamulâtı, kâğıt ham maddeleri ve kâğıtlar, mensucat maddeleri, kazan ve makineler, optik ve ölçü âlet ve cihazları kalemlerinde olmuş; kahve, çay, baharat, kakao, hububat, hayvanî ve nebatî yağlar, akaryakıt, müstahzar boyalar, vernikler, fotoğraf ve kimyevî müstahsallar, sun'î ve plâstik maddeler, ağaç mamulâtı, çimento, amyant ve benzerleri, madenler, adî madenden eşya ve nakil vasıtaları kalemlerinde ise ithalât azalmıştır.

Memleketler itibarile 12 aylık ithalâtımız Batı Almanya, Doğu Almanya, Belçika - Lüksemburg, Çekoslovakya, Irak, İngiltere, İsviçre, Japonya, Macaristan ve Rusya'dan artmış; A.B.D., Fransa, Hollanda, İtalya ve Lübnan'dan azalmıştır.

Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti'nin İktisadi Devlet Teşekkülleri Semineri, 18-23 Mart 1968 tarihleri arasında Ankarada toplandı. Seminere İktisadi Devlet Teşekkülleri yöneticilerinden, üni - versitelerden, yabancı ülkelerden değerli uzmanlar ve bilim adamları katıldılar. Seminer, Başbakan Süleyman Demirel'in, İDT'nin ekonomik kalkınma çabalarımız için önemini belirten ve çalışmaların alınacak tedbirlere ışık tutmasını temenni eden bir konuşmasıyla açıldı. Seminer Dergi Adına tarafımızdan izlenmiştir.

Seminerdeki görüşmelerden çıkarılan sonuçlar hakkındaki bir ya - zımızı gelecek sayıda sunacağız. Seminer programı aşağıya çıkarılmış tır :

- AÇILIŞ** : 18.Mart.1968 Pazartesi, saat 10.00
İlk söz : Dr. Nejat Eczacıbaşı, (Konferans Heyeti Başkanı)
Açık Konuşması : Süleyman Demirel (Başbakan)
İngiliz İDT'leri : Aubrey Jones, (İngiltere Gelirler ve Fiatlar Millî Ku - rulu Başkanı)
- Semineri Takdim Konuş - ması** : Prof. Dr. Memduh Yasa, (İstanbul Üniversitesi)
- İLK TOPLANTI** : 18.Mart.1968 Pazartesi, saat: 15.00
Konferans : **İktisadi Devlet Teşekküllerinin Mahiyeti**
Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar - İstanbul Üniversi - tesi
Yorum I : Prof. Dr. Reha Poroy - İstanbul Üniversitesi
Yorum II : Prof. Dr. Ali Boyer - Ankara Üniversitesi
Genel Tartışma : Sorular ve Cevaplar
- İKİNCİ TOPLANTI** : 19.Mart.1968 Salı, saat: 10.00
Konferans : **İtalya'da İDT, İRİ Formülü**,
Dr. Venerio A. Marsan - Sanayii Yeniden İmar Ensti - tüsü (İRİ) Merkez Müdürü
Konferans : **İspanya'da İDT, İNİ Formülü**.
J. C. de Vaca - Millî Sanayi Enstitüsü (İNİ) İktisadi Araştırmalar Bürosu Başkanı
Yorum : Aubrey Jones
Genel Tartışma : Sorular ve Cevaplar
- ÜÇÜNCÜ TOPLANTI** : 19.Mart.1968 Salı, Saat: 15.00
Yorum I : Prof. Dr. Mehmet Oluç - İstanbul Üniversitesi
Yorum II : Celâl İmre - Ticaret Ltd. Şti.

- DÖRDÜNCÜ TOPLANTI** : 20.Mart.1968 Çarşamba, Saat: 10.00
Konferans : **İDT'nin Reorganizasyonu Problemi.**
Sadık Bakiacioğlu - Bildiri İsmail Ertan tarafından hazırlanmıştır.
- Yorum I** : Selâhattin Özmen - İDT Yeniden Düzenleme Komisyonu Başkanışmanı
Yorum II : Dr. Mustafa A. Aysan - İstanbul Üniversitesi
Genel Tartışma : Sorular ve Cevaplar
- BEŞİNCİ TOPLANTI** : 20.Mart.1968 Çarşamba, Saat: 15.00
Konferans : **İDT'nin Yatırım Politikası ve Bu Teşekküllerin Kalınma Plânının Gerçekleştirilmesindeki Roller**
Osman Nuri Torun - Devlet Yatırım Bankası
Yorum : Dr. İbrahim Öngüt - T. Sinaî Kalkınma Bankası
Genel Tartışma : Sorular ve Cevaplar
- ALTINCI TOPLANTI** : 21.Mart.1968 Perşembe, Saat: 10.00
Konferans : **İktisadî Devlet Teşekküllerinde Finansman Problemleri**
Sadullah Aygün - Devlet Plânlama Teşkilâtı
Yorum I : Prof. Dr. Besim Üstünel - Ankara Üniversitesi
Yorum II : Hüsnü Kızılyalılı - Hazine Genel Müdürlüğü
- YEDİNCİ TOPLANTI** : 21.Mart.1968 Perşembe, Saat: 15.00
Konferans : **İktisadî Devlet Teşekküllerinde Prodüktivite ve Rantabilite**
Prof. Dr. Mehmet Oluç - İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Sabahattin Zaim - İstanbul Üniversitesi
Yorum I : Dr. Öztin Akgüç - Devlet Yatırım Bankası
Yorum II : Cavit Borçbakan - AK Çimento A.Ş.
Genel Tartışma : Sorular ve Cevaplar
- SEKİZİNCİ TOPLANTI** : 22.Mart.1968 Cuma, Saat: 10.00
Konferans : **İktisadî Devlet Teşekküllerinin Fiyat Politikası**
Dr. Oktay Yenal - Robert Kolej
Yorum I : Sadullah Aygün - Devlet Plânlama Teşkilâtı
Yorum II : Hulki Alisbah - Koç Holding A.Ş.
Yorum III : Hüsnü Kızılyalılı - Hazine Genel Müdürlüğü
Genel Tartışma : Sorular ve Cevaplar
- DOKUZUNCU TOPLANTI** : 22.Mart.1968 Cuma, Saat: 15.00
Konferans : **İktisadî Devlet Teşekküllerinin Kontrolü**
Prof. Dr. Muhlis Ete - Özel İstanbul İ.T.İ. Akademisi
Yorum I : Cavit Ekin - Rabak Elektrolitik Bakır ve Mamülleri A.Ş.
Yorum II : Necip T. Tesal - Plânlama, Mühendislik, Organizasyon, Müşavirlik Grubu
Genel Tartışma : Sorular ve Cevaplar
- ONUNCU TOPLANTI** : 23.Mart. 1968 Cumartesi, Saat: 10.00
Haftanın Özetlenmesi : Berin Beydağı (T.C. Merkez Bankası)

Seminerin organizasyonundaki eksiksiz yönetim ve toplantılara önceden tayin edilmiş yorumcuların katılması, çok ilgi çekici tartışmaların yapılmasını sağlamış bulunmaktadır. Bu bakımdan Konferans Hey'etini tebrik ederiz. Bütün ümidimiz, konferansta yapılan tartışmaların ve ulaşılan sonuçların ışığında ekonomimizin bu çok önemli meselesine etkili çözüm yollarının bulunabilmesidir. Konferans Hey'eti'nin seminerde ulaşılan sonuçları en kısa zamanda yayınlamasını ve bu meseleyi takip ederek, gerekli kanun ve organizasyon değişiklikleri de dahil olmak üzere, bu konuda alınması gerekli tedbirleri belirli olarak ortaya koymasını dileriz.

DENİZCİLİK BANKASI T.A.O.

Sermayesi : 500 milyon T. L.

hertürlü

BANKACILIK

hizmetleri

ayrıca

İŞLETMELERİ

**İstanbul Liman İşletmesi - Denizyolları İşletmesi - Şehir Hatları
İstanbul Liman İşletmesi - Denizyolları İşletmesi - Şehir Hatları İşletmesi
Haliç Tersanesi - Camialtı Tersanesi - Hasköy Tersanesi - İstinye Tersanesi
Kıyı Emniyeti İşletmesi - Gemi Kurtarma İşletmesi - İzmir İşletmesi
Alaybey Tersanesi - Vangölü İşletmesi - Trabzon İşletmesi - Giresun İşletmesi**

TURİSTİK TESİSLERİ

**Yalova Kaplıcaları - Liman Lokantası
Liman Cafeteria**

(Basın: 12202)

TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş.

Kuruluş: 1946
Sermayesi: 40.000.000.-
Yurt içinde 89 Şube

TASARRUF MEVDUATINDA HER ÇEKİLİŞTE
1 MİLYON, HARBİYE ve NİŞANTAŞINDA
TAM KONFORLU APARTMAN DAİRELERİ.

G A R A N T İ B A N K A S I

*Diğer bütün Sigorta
nevileri ile birlikte ...*

**MAKİNA
SİGORTASI**

Büyük işletme kazaları
İkhtisazlık, ihmal
Kötüniyet, Sabotaj
Konstrüksiyon hataları
Materyal hataları
Fiziki infidatlar
Kazalarda su nok.
Santiruj kuvvet
Kısadevre
Fetna
Don

**ŞEKER SİGORTA
ANONİM ŞİRKETİ**

BAŞAK SİGORTA

SERMAYESİ : 3.000.000 TL.

Acente Sayısı : 926

- Yangın
- Nakliyat
- Kaza
- Erektion All Risk
- Makina ve Montaj
- Hayat — Hayat Grup
- Dolu
- Hayvan

**Bütün sigortalarınız için Yurdun
her köşesinde hizmetinizdedir**

ADRES : Halaskârgazi Cad. No. 15 — HARBİYE

Telgraf : BAŞSİGORTA

Tel. : 47 12 56. 47 12 57. 47 83 54. 47 56 76

Türk yollarındaki
motosikletlerin yüzde yetmiş

JAWA

markasını taşır.

MODELLER

JAWA 350

JAWA 250

05 IDEAL JAWA

CZ 1,25

STADION - Yarım beygir pedallı

HÜRRİYET REKLAM AJANSI 10

HAVADA JET KARADA JAWA

BOL YEDEK PARÇA İTİNALİ SERVİS

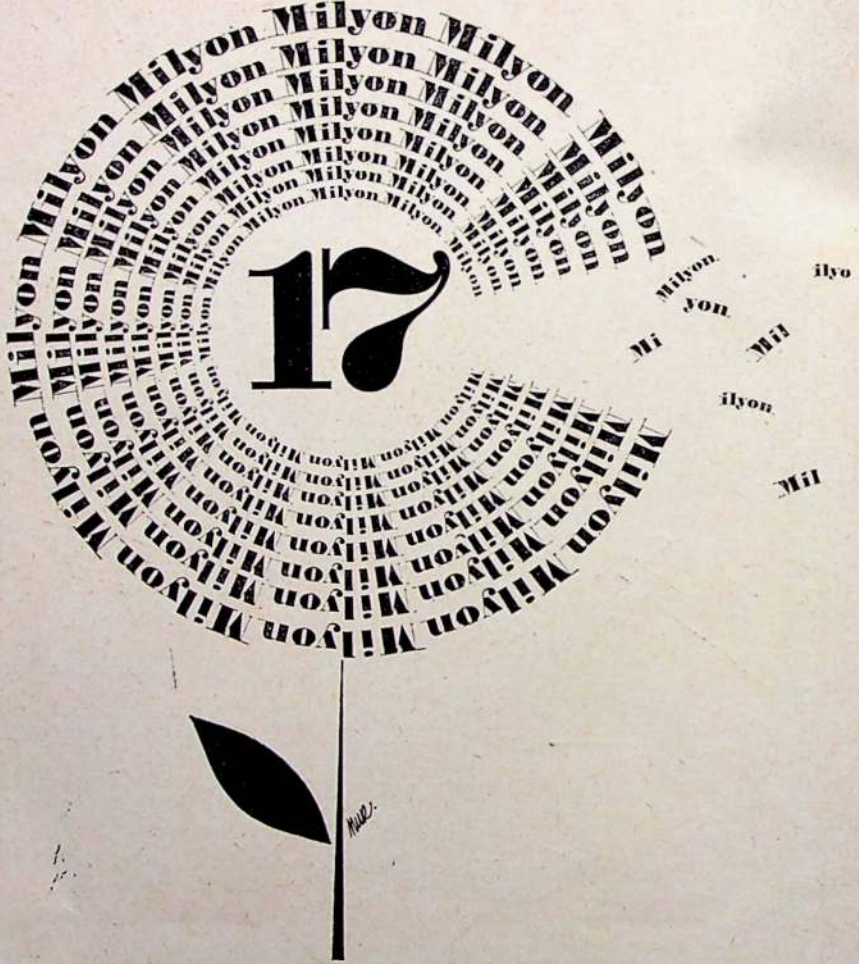
ÇELİK MONTAJ

TİCARİT VE SANAYİ A. Ş.

TÜRKİYE VE ORTAŞARKIN EN MODERN MOTOSİKLET FABRİKASI

ŞUBHİYE TOPTAN SATIŞI: **ÇELİK MOTOR** Ticaret Ltd. Şti. Sıhhiye Gaz Karşısı 217, Tel. 27 34 52 22 82 73 Telegraf Skoda İstanbul

1968 YILINDA

MİLYONLARDAN BİR DEMET

T.C. ZİRAAT BANKASI